

Center for strategic
& Regional Studies

گزارش تحلیلی و تحقیقی؛

افغانستان

۱۴۰۳ هـ.ش

اوضاع سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی

د افغانستان ۱۴۰۳ هـ. ش

سیاسي-امنیتي، اقتصادي او ټولنیز وضعیت په اړه خپرنیز راپور

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست

1.....	سریزه
3.....	لومړۍ برخه: سیاسي-امنیتي وضعیت
3.....	لومړۍ- داخلي سياسي-امنیتي وضعیت
3.....	۱- داخلي سياسي وضعیت
6.....	۲- داخلي امنیتي وضعیت
8.....	دویم- د نړۍ او سیمې له هېوادونو سره د اسلامي امارت تعامل او ښکېلتیا
14.....	۱- ډیپلوماټیکي لاسته راوړنې
15.....	۲- د اسلامي امارت او نړۍ هېوادونو ترمنځ دوه اړخیز سفرونه
17.....	بخش دوم: نگاهی به اوضاع اقتصادی افغانستان
18.....	۱. رشد اقتصادی
18.....	پروژه‌های زیربنایی و اشتغال موقت
18.....	سرمایه‌گذاری در معادن
19.....	کاهش قیمت مواد غذایی
19.....	۲. تجارت خارجی
19.....	صادرات
20.....	واردات
20.....	چالش‌های مرزی با پاکستان
21.....	۳. درآمدهای دولت
21.....	افزایش درآمدهای داخلی

21.....	تحریم‌ها و انزوای مالی
22.....	۴. تورم و نوسانات ارزی
22.....	نوسانات افغانی
23.....	تورم فصلی
23.....	۵. چالش‌های ساختاری
23.....	زنان و اقتصاد
23.....	بلاهای طبیعی و مهاجرت
23.....	۶. چشم انداز آینده
24.....	فرصت‌ها: پروژه‌های ترانزیتی و همکاری منطقه‌ای
24.....	تهدیدها: شکنندگی سیاسی و اقتصادی
26.....	بخش سوم: وضعیت اجتماعی-فرهنگی افغانستان
27.....	بخش تعلیم و تحصیل (معارف و تحصیلات عالی)
27.....	تصویری از نظام معارف افغانستان در سال ۱۴۰۳ ش
29.....	نصاب تعلیمی در معارف
30.....	امتحانات کاندکور سال ۱۴۰۳
31.....	پوهنتون‌ها و مؤسسات تحصیلات عالی
32.....	نصاب تحصیلات عالی
32.....	برکناری کادرهای علمی از پوهنتون‌ها
35.....	بخش صحت
35.....	وضعیت کلی خدمات صحتی
36.....	کمبود امکانات و زیرساخت‌های صحتی
37.....	کمبود کادرهای درمانی متخصص

39.....	کمک‌های بین‌المللی و برنامه‌های صحی
41.....	فرهنگ و هنر
41.....	رسانه‌ها و آزادی بیان
42.....	حفاظت از آثار باستانی
44.....	چالش‌های اجتماعی و اقتصادی
44.....	سطح بیکاری
45.....	فقر اقتصادی
47.....	مهاجرت و پناهندگی
47.....	وضعیت مهاجران در کشورهای میزبان:
47.....	اخراج‌های گسترده از ایران، پاکستان و ترکیه:
48.....	پیامدهای داخلی بازگشت مهاجرین:
50.....	گروه‌های آسیب پذیر
50.....	معلولین و متقاعدین:
51.....	دختران و زنان:
52.....	کودکان:
54.....	چشم‌انداز آینده
54.....	چالش‌های پیش رو:
55.....	فرصت‌های بازسازی اجتماعی در افغانستان
58.....	پایله
60.....	وراندیزونه

سريزه

د سيمه ييزو او ستراتيژيکو مطالعاتو مرکز هر کال د افغانستان وضعیت په اړه هر اړخيز څېړنيز راپور چمتو کوي، دا راپور تر ډېره پر سياسي-امنيتي، اقتصادي او ټولنيزو-فرهنگي برخو راڅرخيږي. سر کال هم د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال څېړنيز راپور چمتو شوی. دغه راپور درې سترې برخې لري چې په لومړۍ برخه کې پر سياسي-امنيتي وضعیت بحث شوی او دغه بحث بيا په خپل وار په داخلي سياسي-امنيتي وضعیت او د سيمې او نړۍ سره د اسلامي امارت پر تعامل او اړيکو، ویشل شوی دی. په دويمه برخه کې د افغانستان پر اقتصادي وضعیت بحث شوی او دغه بحث هم په خپل وار په اقتصادي ودې، بهرنۍ سوداگرۍ، د دولت پر عايداتو، تورم او ارزې نوساناتو، ساختاري ننگونو او د افغانستان راتلونکي اقتصادي وضعیت باندې ویشل شوی دی. په درېيمه برخه کې پر ټولنيز-فرهنگي وضعیت بحث شوی او دا بحث پر تعليمي او تحصيلي وضعیت، روغتيايي وضعیت، فرهنگي او هنري وضعیت، د ټولنيز وضعیت پر ننگونو او راتلونکي ټولنيز-فرهنگي وضعیت باندې ویشل شوی دی.

د دغو درېيو سترو برخو له څېړنې او ارزونې وروسته د راتلونکي ۱۴۰۴ هـ. ل. کال لپاره اسلامي امارت ته وړاندیزونه شوي تر څو د عملي کولو له لارې يې د افغانستان په سياسي-امنيتي، اقتصادي او ټولنيز-فرهنگي وضعیت کې لا ښه والی راشي او راتلونکی کال د افغانستان وضعیت د اوسنی کال په پرتله ښه شي.

لومړۍ برخه: سیاسي-امنیتي وضعیت

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې که د افغانستان سیاسي-امنیتي وضعیت له دوه اړخونو مطالعه کوو، یو یې داخلي اړخ دی او بل یې د نړۍ او سیمې هېوادونو سره د اړیکو بحث دی، چې دلته لومړی په داخلي وضعیت لاندې بحث کوو.

لومړۍ داخلي سیاسي-امنیتي وضعیت

داخلي سیاسي-امنیتي وضعیت په لاندې دوه برخو کې تر بحث لاندې نیسو:

۱- داخلي سیاسي وضعیت

کله چې د داخلي سیاست وضعیت څخه بحث کېږي، نو مسایل ټول حکومتي سیستم او نظام ته راجع کېږي او سیاسي حکومتي سیستم لا هم نه دی تعریف شوی او حکومت لا تراوسه سرپرست دی. د سرپرست حکومت په اړه د اسلامي امارت د چارواکو استدلال دا دی چې کله هم په نړۍ کې ستر انقلابونه راغلي، نو تر هغې چې سیاسي ساختار او د نظام بڼه مشخصېږي تر هغې حکومتونه سرپرست وي او دا د انقلابي شرایطو غوښتنه ده. دا خبره تر ډېره سمه ده، خو دا انقلابي شرایط او د سرپرست حکومت موده هم په تقریبي ډول د واکمن نظام له خوا مشخصېږي تر څو ولس هماغه موده د انقلابي شرایطو سره ځان عیار کړي او یو رسمي حکومت ته معلومه موده انتظار وباسي او دا کار د ولس او حکومت ترمنځ د واټن په راکمولو کې ستر رول لوبوي. د سوريې بېلگه زموږ مخکې ده، هغوی هم سرپرست

حکومت اعلان کړی، خو موده یې ورته مشخصه کړې چې راتلونکې څلور کاله به احمد الشرع د یو سرپرست حکومت مشري کوي تر څو حالت عادي شي او له هغې وروسته به د اساسي قانون پر بنسټ یو رسمي حکومت رامنځته کېږي. د نظام د بڼې او حکومتي سیستم نه مشخصوالی اسلامي امارت له دوه ستر ننگونو سره مخامخ کړی دی: لومړی، په داخل د هېواد کې ولس د بېگانګې احساس کوي ځکه تر څو چې د چارواکو او حکومت په ټاکنه کې ولس ونډه ونلري هغه حکومت ولس خپل حکومت نه ګڼي او دلته د ولس او حکومت ترمنځ واټن رامنځته کېږي. دویم، دا ډول حالات په نړیواله کچه هم اسلامي امارت ته ستونزې پېدا کړي دي ځکه د نورو دولتونو له لوري د رسمیت پېژندنې یو شرط د ټولشموله او یا هم د ولس په خوښه د حکومت رامنځته کېدل دي.

په یو دولت کې د سیاسي ثبات د رامنځته کېدو یوه ستره لاره د ولس خپلول او د حکومت تر شا یې ودرول دي، د دې موخې د ترلاسه کولو لپاره په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې اسلامي امارت ډېرې داسې کړنې ترسره کړي دي چې ولس ته یې خبر رسېدلی او ولس ترې راضي دی، خو د دې ترڅنګ ځینې داسې پرېکړې هم نیول شوي دي چې د ولس د نارضايتي سبب شوي دي، د بېلګې په ډول: د ولس د تمې خلاف له شپږم ټولګي پورته د نجونو ښوونځي نه پرانېستل، د جدي په میاشت کې د اقتصاد وزارت له لوري په ټولو مؤسساتو کې د نجونو او ښځو پر کار بندیز لګول^۱، همدارنګه په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د جدي په میاشت کې په طبي انستیتونو کې هم د نجونو پر زده کړو بندیز لګول. په ټول افغانستان کې نږدې ۲۰۰ دولتي او غیردولتي طبي انستېټوټونو کې په زرګونه نجونې د قابله ګۍ، نرسېنګ، ستوماتولوژي، غاښونو او نورو برخو کې زده کړې کولې، چې حکومت پر هغوی هم بندیز ولګولو چې عام ولس یې د سختې مایوسې سره مخامخ کړی دی، دا په داسې حال کې ده چې د ملګرو ملتونو د مالوماتو له مخې، افغانستان په نړۍ کې د هغو هېوادونو په کتار کې دی چې د زیږون پرمهال په کې د مور او ماشوم مړینې کچه لوړه ده او لرې پرتو سیمو کې

¹ SPECIAL INSPECTOR GENERAL FOR AFGHANISTAN RECONSTRUCTION, QUARTERLY REPORT TO THE UNITED STATES CONGRESS, ۲۰۲۵, P. ۱۹, Access link:

روغتیایي خدمتونو ته لاسرسی هم محدود دی.² په تېر کال دا یو څو بېلگې دي چې د حکومت د پرېکړې له امله یې ولس نور هم ناراضه کړی او له امله یې د ولس او حکومت ترمنځ واټن زیات شوی دی او دې کړنې د افغانستان پر داخلي سیاست وضعیت منفي اغېزه کړې ده.

د اتباعو د بشري حقونو او وجایو مشخص کول د یو حکومت بنسټیز مسؤلیت دی او د نوری نړۍ هېوادونه او ان تېر جمهوري نظام هم دا کار د اساسي قانون له لارې کړی و او تمه ده چې اسلامي امارت هم د اساسي قانون د جوړېدو له لارې دا کار وکړي، خو متأسفانه اسلامي امارت په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې هم ونه توانېده چې د اتباعو حقوق او وجایب د یو سند له لارې مشخص کړي او دا د دې لامل شوی چې ولس په ناهیلۍ کې پاتې شي، ځکه ولس نه پوهېږي چې کوم کار حق دی چې ترسره یې کړي او کوم جرم دی چې ترې ډډه وکړي. د وینا ازادي، په حکومت د محاسبې په موخه نقد، مذهبي ازادی، د ښځو د کار او تعلیم حق. دا هغه حقوق دي چې لا تراوسه گونگ دي او د یو بنسټیز حق په توگه په یو قانون کې نه دي تایید شوي او تر څو چې د ولس حقوق او وجایب مشخص نشي، تر هغې به ولس په ویره کې وي او خپل مسلم حقونه به هم ورته غیرقانوني کړنې ښکاري.

² شمشاد نیوز، طبي انستېټیوټونو نو کې د نجونو پر زده کړو بندیز په کورډننه او بهر غبرگونونه پارولي، ۲۰۲۴، د لاسرسی لېنک:

<https://shamshadnews.com/۲۰۲۴/۱۲/۰۵/%d۸%b۷%d۸%a۸%d۹%Aa-%d۸%a۷%d۹%۸۶%d۸%b۳%d۹%bc%db%۹۰%d۹%bc%db%۹۰%d۹%۸۸%d۹%bc%d۹%۸۸%d۹%۸۶%d۹%۸۸-%d۹%۸۶%d۹%۸۸-%da%a۹%db%۹۰-%d۸%af-%d۹%۸۶%d۸%ac%d۹%۸۸%d۹%۸۶%d۹%۸۸-%d۹%be%d۸%b۱-%d۸%b۲%d۸%af%d۹%۸۷-%da%a۹%da%/%۹۳>

- داخلي امنیتي وضعیت

د اسلامي امارت یوه ځانگړنه دا ده چې په افغانستان کې یې امنیت ټینګ کړی او ټول ولسونه په ازاده او ډاډمنه فضاء کې ژوند تېروي او له یو ښار څخه بل ښار ته سفر کولای شي، خو د دې سربېره د سیمې او نړۍ هېوادونو سره په امنیتي برخه کې ځینې اندېښنې موجودې دي. د متحده ایالاتو کانګرس ته د سیگار په راپور کې راغلي دي چې اسلامي امارت د داعش او طالب ضد ډلو خلاف قوي عملیات وکړل او دغه ډلې یې له سختو ننگونو سره مخامخ کړې او سر راپورته کېدو ته یې نه پرېږدي، خو د پاکستان د طالبانو اسلامي تحریک غړو او القاعدې شبکې پر وړاندې یې بیا دریځ نرم دی.³ د ملگرو ملتونو د راپور پر بنسټ د ۱۴۰۲ هـ. ل. کال په پرتله په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې په امنیتي پېښو کې تقریباً ۵۳ سلنه زیاتوالی راغلی دی.⁴ په امنیتي پېښو کې دوه پېښې ډېرې درنې وې چې یوه یې د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د ثور پر ۲۸ مه نېټه په بامیانو ولایت کې وشوه چې له امله یې دوه افغانان او درې هسپانويان ووژل شول او دوه افغانان او څلور بهرنيان چې د استرالیا، لیتوانیا، ناروې او هسپانیې اوسېدونکي وول، ټپیان شول. دویمه پېښه، د قوس میاشتې پر ۲۱ مه نېټه د کډوالو او بېرته راستنېدونکو چارو وزارت په انګر کې د کډوالو چارو وزیر خلیل الرحمن حقاني په گډون د ۹ کسانو شهیدانول وو.⁵

ملگرو ملتونو ته د ددغه سازمان د سرمنشي د راپور پر بنسټ په افغانستان کې اوس هم داعش فعال دی او د بنسټیزو فعالیتونو مرکزونه یې په نورستان او کونړ کې دي.⁶ او د متحده ایالاتو کانګرس ته د سیگار د راپور پر بنسټ په تېر کال اسلامي امارت د داعش پر

³ ODNI, Office of the Director of National Intelligence, Annual Threat Assessment, ۲/۵/۲۰۲۴, p. ۲۷; Financial Times, "How the Taliban's return made Afghanistan a hub for global jihadis," ۲/۲۶/۲۰۲۴; UN Security Council, thirty-third report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team, S/۲۰۲۴/۹۲, ۱/۲۹/۲۰۲۴, pp. ۱۶-۱۷.

⁴ United Nations Security Council, The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security, ۹ September ۲۰۲۴, P. ۴, Access link:

⁵ کابل ټیلیګراف، کابل کې د طالبانو د کډوالو چارو وزیر خلیل حقاني په گډون ۹ کسان وژل شوی، ۱۱ ډسمبر ۲۰۲۴، د لاسرسۍ وړ لېنک:

<https://kabultelegraph.com/archives/۱۳۵۱۷>

⁶ UN Security Council, thirty-fourth report of the Analytical Support and Sanctions Monitoring Team, S/۲۰۲۴/۹۹, ۷/۲۲/۲۰۲۴, p. ۱۶.

وړاندې ۱۴ عملیاتونه ترسره کړي دي او د دغې ډلې پر وړاندې د اسلامي امارت مبارزه جدي ده.

همدارنگه د اسلامي امارت د دفاع وزارت ویلي دي چې دوی په تېر کال کې ګڼ عسکر جذب کړي دي چې ورسره د پوځیانو شمېر یو لک او یو نوي زره او شپږ دېرشو (۱۹۱۰۳۶) ته رسېدلی دی، چې دا شمېره په ۱۴۰۲ هـ. ل. کال کې د ملي دفاع وزارت د سړمقتش لطیف الله حکیمي په وینا یو لک اویا زره (۱۷۰۰۰۰) وه.^۷ د دې ترڅنګ کورنیو چارو وزارت هم د ګڼو پولیسو د جذب خبر ورکړی او ویلي یې دي چې په دغه کال کې د دوی کورنیو چارو وزارت په چوکاټ کې نږدې دوه لکه پنځلس زره نهه سوه یو څلوېښت (۲۱۵۹۴۱) پولیس لري، چې دا شمېره په تېرو کالونو کې د کورنیو چارو وزارت د اداري مرستیال په وینا دوه لکه وه.^۸

Ministry of Defense	Ministry of Interior	Total	As Of
191,036	215,941	406,977	1/15/2025

Source: SPECIAL INSPECTOR GENERAL FOR AFGHANISTAN RECONSTRUCTION, QUARTERLY REPORT TO THE UNITED STATES CONGRESS, ۲۰۲۵, P. ۲۵

همدارنگه په تېر کال کې، د کابل پولیسو په ټول ښار کې د ۹۰ زره امنیتي کمږې نصب کړې. دا ګام د امنیت د ښه والي او د جنايي جرمونو مخنیوي لپاره و. د دې نصب شوي نظارتي سیستم به په تېر کال کې د جرمونو پر وړاندې مبارزه کې مهم رول لوبولی وي.

^۷اوا، د اسلامي امارت د پوځ شمېر ۱۷۰ زرو تنو ته رسېدلی دی، ۱۴۰۲ هـ. ل. د لاسرسي وړ لینک:

<https://www.avapress.com/ps/news/۲۷۷۱۵۴/%D۸%AF-%D۸%A۷%D۸%B۳%D۹%A۴%D۸%A۷%D۹%A5%D۹%AA-%D۸%A۷%D۹%A5%D۸%A۷%D۸%B۱%D۸%AA-%D۹%BE%D۹%AA%D۸%A۱-%D۸%B۴%D۹%A5%DB%۹۰%D۸%B۱-%DB%B۱%DB%B۷%DB%B۰-%D۸%B۲%D۸%B۱%D۹%AA-%D۸%AA%D۹%A۶%D۹%AA-%D۸%AA%D۹%A۷-%D۸%B۱%D۸%B۳%DB%۹۰%D۸%AF%D۹%A۴%DB%AC-%D۸%AF%DB%AC>

^۸ طلوع نیوز، د کورنیو چارو وزارت مسوولان: د پولیسو شمېر شاوخوا ۲۰۰ زرو ته رسېدلی، د لاسرسي وړ لینک:

<https://tolonews.com/pa/afghanistan-۱۷۹۶۰۳>

دویم- د نړۍ او سیمې له هېوادونو سره د اسلامي امارت تعامل او ښکېلتیا

د نړۍ او سیمې له هېوادونو سره د اسلامي امارت تعامل او ښکېلتیا له یو کال څخه بل کال ته مثبت بدلون کوي، البته په دې برخه کې له ځینو هېوادونو سره بیا دغه تعامل منفي خوا ته تللی دی چې پاکستان په کې په ځانګړي ډول د یادولو وړ دی. په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې د سیمې هېوادونو خپل تعامل او ښکېلتیا ته پراختیا ورکړې او ځینې هغه مسایل چې د اسلامي امارت داخلي نظام، بشري حقوقو او نورو موضوعاتو پورې تړلي دي هغې ته یې اهمیت نه دی ورکړی، خو غربي نړۍ او په ځانګړي ډول امریکا متحده ایالاتو اوس هم د اسلامي امارت سره د اړیکو د رغېدو لپاره پر بشري حقوقو، ملي پخلاينې، د تروریزم پر وړاندې مبارزه، ټولشموله حکومت او ځینې نورې غوښتنو ټینګار کوي او له همدې امله یې په تعامل او ښکېلتیا کې ډېر پرمختګ نه دی رامنځته شوی.

اسلامي امارت په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې هم د سیمې او نړۍ هېوادونو له خوا په رسمي ډول په رسمیت نه دی پېژندل شوی او په دې برخه کې درې اساسي ستونزې موجودې دي: یو امنیتي اندېښنې دي چې تراوسه پورې د سیمې او نړۍ هېوادونه د اسلامي امارت له لوري د امنیتي ننگونو د رامنځته کېدو او یا هم له دغې خاورې څخه د دوی پر وړاندې د ګټې اخیستلو په اړه ډاډه نه دي، دویم د ټولشموله حکومت یا د داسې پروسیجر نه رامنځته کول دي چې ولس په خپله خوښه مشرتابه/ملي زعامت وټاکي او درېیمه بنسټیزه ستونزه له غربي نړۍ او په ځانګړي ډول امریکا متحده ایالاتو سره ده چې هغه په افغانستان کې د چین مخ پر ودې نفوذ او د امریکایي شرکتونو پرځای د چینایي شرکتونو له لوري د افغانستان په طبعي سرچینو کې پانګونه ده.

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال هم اسلامي امارت په سیمه کې له دوه سترو نړیوالو قدرتونو چین او روسیې سره خپلو ښو اړیکو او ښکېلتیا ته دوام ورکړ. چین او روسیې په تېر شل کلن جمهوریت کې د متحده ایالاتو د شتون له امله له افغانستان څخه لرې پاتې شوي وو او اوس چې متحده ایالات په افغانستان کې نشته، نو له همدې امله غواړي چې له اسلامي امارت سره نږدې اړیکې ولري او دغه هېواد یو ځل بیا د متحده ایالاتو غېږې ته پرېږدي. چین او روسیه غواړي چې له افغانستان څخه د ملاتړ له لارې ټول هغه امنیتي ګواښونه له

منځه یوسي چې د دوی هېوادونو ته متوجې دي او له بل لوري په افغانستان کې د پانګونې له لارې اقتصادي موخې ترلاسه کړي.

چین په رسمي ډول افغانستان ته خپل سفیر معرفي کړی او د اسلامي امارت سفیر یې هم په رسمي ډول منلی دی چې له امله یې ډیپلوماتیکې اړیکې پیاوړې شوي دي.

چین په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې په بېلابېلو برخو کې په افغانستان کې میلیونونه ډالره پانګونه کړې او نوې پروژې یې پرانېستې دي چې تر ټولو مهم پرمختګ یې د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د قوس پر درېیمه نېټه د رېل له لارې یې خپل سوداګریز توکي د قزاقستان او ازبکستان له لارې په مستقیم ډول مزار شریف ته راولېږل.⁹

همدارنګه تېر کال روسیې هم له یوې خوا مرکزي اسیا هېوادونه وهڅول تر څو له اسلامي امارت سره ښې اړیکې ولري او له بلې خوا یې خپله هم د اړیکو د پیاوړتیا په موخه اعلان وکړ چې اسلامي امارت به د ترهګرو له لیست څخه وباسي او په دې برخه کې یې عملي اقدامات هم ترسره کړل، د دې ترڅنګ د روسیې د ولسمشر ولادیمیر پوتین یوې غونډې ته په وینا کې وایي: "موږ له دې حقیقت سترګې نه شو پټولای چې په افغانستان کې وضعیت د ثبات په لور روان دی او مسکو د دغه هېواد له اوسنیو چارواکو سره اړیکې لري او دوام ورکوي." ¹⁰ د پوتین دا ډول څرګندونې هم د دواړو هېوادونو ترمنځ د اړیکو په پیاوړتیا کې مهم رول لري.

له اسلامي امارت سره د تعامل او ښکېلتیا په مسئله کې، چین او روسیه له لوېدیځو هېوادونو سره یوه مهمه ګډه اندېښنه لري، هغه داده چې افغانستان باید د نړیوالو ترهګریزو شبکو لپاره خوندي ځای په توګه بدل نشي. دغه هېوادونه د لوېدیځو هېوادونو سره د بنسټیزو بشري حقونو مسلې له مطرح کېدو سره همغږي نه دي؛ بلکې د دې دواړو هېوادونو

9 Freight Train Arrives In Afghanistan From China As Beijing Looks To Increase Ties, Radio Azadi, published date: November ۲۴, ۲۰۲۴, available at: <https://www.rferl.org/a/china-afghanistan-freigh-train-link-taliban/۳۳۲۱۴۱۱۳.html>

10. رادیو آزادی. « ولادیمیر پوتین بر ضرورت تقویت روابط روسیه با حکومت طالبان تأکید کرد », نشر شده ۹ قوس ۱۴۰۲, قابل دسترسی: <https://da.azadiradio.com/a/۳۳۲۲۰5۱۰.html>

لپاره د سیمې ثبات او امنیت تر ټولو مهمه موضوع ده. له افغانستان څخه د امریکا له وتلو سره سم، چین او روسیې ته دا فرصت په لاس ورغی چې په افغانستان کې شتون ولري او له اسلامي امارت سره د تعامل له لارې وضعیت د خپلو گټو په محور بدل کړي. پر همدې اساس دوی له افغانستانه یې خپل ډیپلوماتیک کارکوونکي نه دي ایستلي او په کابل کې یې خپلې سفارتخانې فعاله ساتلي دي. سربېره پر دې، د افغانستان وضعیت چین او روسیې ته دا زمینه برابره کړه چې په افغانستان کې د امریکا د شل کلنې جگړې ناکامي او په افغانستان کې د امریکا له لوري د ملت جوړونې ناکامي برجسته او روښانه کړي. دا چاره د سیمې پر سیاستونو د دوی نفوذ زیاتوي او د دوی هغه نړیوال ډیپلوماتیک دریځ توجیه کوي چې امریکا باید خپل ارزښتونه د نورو ټولنو په خلکو او دودونو تحمیل نه کړي.

چین په افغانستان کې اوږدمهاله ستراتیژیکې گټې، په ځانگړي ډول د کان کیندنې په برخه کې د پانگونې او د یو کمربند، یوې لار (Belt and Road Initiative) نوبت د بریالي پلي کولو په برخه کې لري. دغه هېواد له روسیې سره په نږدې همغږۍ، له اسلامي امارت سره مرسته کوي، ترڅو راتلونکې ستراتیژیک چاپیریال په افغانستان کې د ثبات راوستلو په لور وڅرخوي، ځکه چې په افغانستان کې ثبات د چین د سیمه ییز اتصال لپاره مهم شرط ګڼل کېږي. د طالبانو له رهبرۍ سره د روسیې، چین او پاکستان د پلاوو غونډې او ملاقاتونه د دې هېوادونو ستراتیژیکې محاسبې په گوته کوي.¹¹

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې که د اسلامي امارت او متحده ایالاتو ښکېلتیا وگورو، نو د جوبایدن په دوره کې متحده ایالاتو هڅه کوله چې د ترهگرۍ پر ضد او نشه یي توکو د کر او قاچاق د مخنیوي په برخه کې د اسلامي امارت کړنې وستایي، خو د رسمي اړیکو او مرستو د رامنځته کېدو په موخه یې پرې د بشري حقوقو او ټولشموله حکومت د رامنځته کېدو شرط کېښوده. البته دا هغه شرطونه دي چې رسنیز شوي دي، خو د پردې تر شاه متحده ایالات د چین د نفوذ څخه هم په ویره کې دی او د اسلامي امارت له مشرانو سره د دوی د استازو د لیدو پرمهال یې ورسره دغه اندېښنه هم شریکه کړې ده. کله چې ټرمپ د

¹¹ محمد فهیم او منهایس مجید خان، د افغانستان اسلامي امارت په رسمیت پېژندل او نړیواله ټولنه، ژباړن: عبدالخالق فردوس، سپېنه مجله، ۱۴۰۴ هـ. ل. کال.

۱۴۰۳ هـ. ل. کال په وروستیو کې واک ته ورسېده، نو د په خپله لومړنۍ وینا او بهرني سیاست کې یې افغانستان ته کوم ځانګړی ځای نه و ورکړی، یوازې یې همدا ویل چې له افغانستان څخه د جوبایدن اداره په ډېر بدحالت کې راووتله او د افغانستان حیثیت ورسره خراب شو، خو د وخت په تېرېدو سره یې دوه غوښتنې نورې هم مطرح کولې چې یو د امریکایي وسلو او بگرام هوایی اډې بېرته ترلاسه کول دي چې اسلامي امارت دواړه قضیه هسې هوایی وګڼلې او دا چاره یې ناممکنه وګڼله.

د ۱۴۰۳ کال د حوت پر ۳۰ مه، د متحده ایالاتو یوه دیپلوماتیک هیئت چې آدم بولر، د امریکا د ولسمشر ځانګړی استازی په ډله کې و او زلمی خلیلزاد، د افغانستان لپاره د امریکا پخوانی استازی، کابل ته سفر وکړ. دا د طالبانو په واکمنېدو وروسته د امریکایي هیئت لومړی سفر و. د دې سفر په تعقیب، دوه امریکایي بندیان د اسلامي امارت له خوا خوشې شول او امریکا د سراج الدین حقاني، د اسلامي امارت د کورنیو چارو سرپرست وزیر او د حقاني کورنۍ دوه نور مهم غړي د خپل "توره لېست" څخه حذف کړل. دې اقداماتو د امریکا او افغانستان تر منځ د اړیکو د ښه کولو په لور یو ګام واخیست او تر دې چې ځینو نړیوالو رسنیو خبر خپور کړی چې متحده ایالات په کابل کې خپل سفارت بېرته پرانېزي او دا لیدنې د دواړو هېوادونو ترمنځ د اړیکو د ښه کېدو او تفاهم رامنځته کېدو لومړنۍ پل شو.

لنډه دا چې امریکا متحده ایالات د اسلامي امارت سره د اړیکو د رامنځته کولو په دوه لاري کې ده، یعنې نه ورسره په مطلق ډول اړیکې پرې کولای شي او نه یې هم په رسمیت پېژندلی شي، نو له همدې امله یې درېیمه لاره خپله کړې ده او هغه دا چې له اسلامي امارت سره ښکېل پاتې شي،¹² په ځینو برخو کې ورسره تعامل وکړي او د ځینو برخو د اصلاح په موخه پرې فشارونه وارد کړي او تراوسه پورې د امریکامتحمده ایالاتو دغه ډول سیاست ادامه لري.¹³ البته یوه یادونه باید وکړو چې دا خبره هم جوت ده چې متحده ایالاتو تراوسه

¹² Graeme Smith and Ibraheem Bahiss. The World Has No Choice But to Work With the Taliban, Foreign Affairs, August ۱۱, ۲۰۲۳, Access link: <https://www.foreignaffairs.com/afghanistan/world-has-no-choice-work-taliban>

¹³ Kate Bateman. A Shift Toward More Engagement with the Taliban? United States Institute of Peace, October ۲5, ۲۰۲۳, Access link: <https://www.usip.org/publications/۲۰۲۳/۱۰/shift-toward-more-engagement-taliban>

پورې د اسلامي امارت د مخالفينو سره هم هيڅ ډول رسمي اړيکه نه ده پاللې او نه هم داسې ښکاري چې د پوځي غبرگون کوم پروگرام دې د اسلامي امارت پر وړاندې ولري.

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې د مرکزي اسيا له هېوادونو سره اړيکې نورې هم پراخه شوي. په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې د ازبکستان لومړی وزير کابل ته سفر وکړ او هېله يې وښوده چې له اسلامي امارت سره تر ټولو نږدې ممکنه اړيکه نورې هم پراخه کړي. ترکمنستان او قزاقستان هم په دغه کال کې کابل ته د پلاوي په لېرلو سره له اسلامي امارت سره خپلې اړيکې نورې هم پراخې کړې. همدارنگه په دغه کال کې د افغانستان په اړه يوه بله مهمه سياسي مسله دا وه چې روسيې، قزاقستان او قرغزستان اعلان وکړ چې اسلامي امارت به د منع شويو ډلو له لیست څخه وباسي. له دې ډلې، د قزاقستان او قرغزستان دواړو هېوادونو په رسمي ډول دا کار کړی دی او روسيې د دې لپاره چمتووالی نيولی دی چې کېدای شي ډیر ژر به دا کار ترسره شي. همدارنگه د ټاپي پروژې په برخه کې هم څو ناستې ترسره شوي دي او ویل کېږي چې کارونه يې هم چټک روان دي چې د دې پروژې تطبيق به هم ستره لاسته راوړنه وي. د مرکزي اسيا هېوادونه هم د ترهگرۍ او داعش په برخه کې او د امو سیند د اوبو په برخه کې ځینې اندېښنې لري او دا اندېښنې يې هم له اسلامي امارت سره شریکې کړي دي.

۱۴۰۳ هـ. ل. کال هغه کال و چې په ایران کې ابراهیم رئیسي د الوتکې په پېښه کې ووژل شو او اسلامي امارت د دې پېښې په اړه له ایران سره خپل غمشریکي هم اظهار کړه او د پزشکيان په مشرۍ د نوي حکومت رامنځته کېدو سره هم اسلامي امارت هیله وښود چې له ایران سره به خپلې اړیکې نږدې کړي، په دې اړه د بهرنیو چارو وزارت په اعلامیه کې راغلي وو: (دا چې مسعود پزشکيان له گاونډیو هېوادونو سره تعامل د خپل بهرني سیاست لومړیتوب بللی، هیله ښوونکې نقطه ده. یو شمېر گډې ننگونې هم شته، چې پر فرصتونو بدلېدای شي. د داعش ډلې گواښ، گډه پوله، نشه یي توکي چې اسلامي امارت ورسره بریالی مبارزه کړې، کډوالي، انساني قاچاق او داسې نور هغه ننگونې دي، چې د دوه اړخیز

تعامل په صورت کې پر فرصتونو بدلېدای شي.¹⁴ لنډه دا چې ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د ایران او اسلامي امارت د سیاسي او اقتصادي اړیکو لپاره ښه کال وو، ګڼ دوه اړخیز سفرونه د یو او بل هېواد ته ترسره شول او په اقتصادي برخه کې هم ګڼ هوکړه لیکونه لاسلیک شول. د سیمې په هېوادونو کې پاکستان هغه یوازینی هېواد دی چې په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې یې له اسلامي امارت سره اړیکې نورې هم خرابې شوي دي، د دغو خرابو سیاسي اړیکو بنسټ امنیتي اندېښنې او ننگونې دي. دا ننگونې دواړو اړخونو ته متوجې دي، پاکستان دعوه کوي چې د افغانستان اسلامي امارت د پاکستان د طالبانو له اسلامي تحریک څخه ملاتړ کوي، دوی ته په افغانستان کې پټنځایونه برابروي، په پاکستان کې د دوی له بریدونو ملاتړ کوي او تر دې چې افغان طالبان خپله د پاکستان د طالبانو د اسلامي تحریک په لیکو کې د پاکستان د حکومت خلاف جنگیږي. د افغانستان اسلامي امارت بیا دعوه کوي چې پاکستان د افغانستان پر خاوره بریدونه کوي او د ډیورنډ پر کرښه امنیتي ستونزې جوړوي. له دې دوه اړخیزو تورونو داسې معلومیږي چې د امنیتي ننگونې بنسټ د پاکستان د طالبانو اسلامي تحریک یا TTP دی، ځکه کله چې پاکستان د افغانستان پر خاوره بریدونه کړي، نو پاکستان وایي چې دغه بریدونه یې د TTP پر مرکزونو کړي دي. د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د جدي پر ۴ مه نېټه پاکستانی پوځیانو د پکتیکا پر برمل سیمه برید وکړ چې د ښځو او کوچنیانو په ګډون ګڼ افغانان شهیدان شول. پاکستان ادعا کړې چې دوی په دغه سیمه کې د پاکستان د طالبانو اسلامي تحریک غړي او مشران په نښه کړي چې د پاکستان په وروستیو امنیتي پېښو کې یې لاس لاره. اسلامي امارت هم د غچ اخیستنې په موخه د ډسمبر پر ۲۸ مه نېټه د شنبې پر ورځ د ډیورنډ کرښې هاغې غاړې ته پر ځینو پاکستانی پوښتو بریدونه کړي دي او وایي چې پاکستانی پوځیانو ته یې تلفات اړولي دي.¹⁵ همدارنګه

¹⁴ شمشاد نیوز، اسلامي امارت له ایران د متقابلو اړیکو پراختیا غوښتنه کړې، د لاسرسی وړ لینک:

<https://shamshadnews.com/۲۰۲۴/۰۸/۰۴/%d۸%a۷%d۸%b۳%d۹%۸۴%d۸%a۷%d۹%۸5%d۹%۸a-%d۸%a۷%d۹%۸5%d۸%a۷%d۸%b۱%d۸%aa-%d۹%۸۴%d۹%۸۷-%d۸%a۷%d۹%۸a%d۸%b۱%d۸%a۷%d۹%۸۶-%d۸%af-%d۹%۸5%d۸%aa%d۹%۸۲%d۸%a۷%d۸%۸%d۹%۸۴%d۹%۸۸-%d۸%a۷%da%۹۳%d۹%۸a%da%a۹%d۹%۸۸-%d۹%be/>

¹⁵ Abid Hssain, As Pakistan, Afghanistan attack each other, what's next for neighbours?, Aljazeera, ۳۰ Dec ۲۰۲۴, Access link: <https://www.aljazeera.com/amp/news/۲۰۲۴/۱۲/۳۰/as-pakistan-afghanistan-attack-each-other-whats-next-for-neighbours>

پاکستاني لوري په دغه کال کې څو ځلې د تورخم دروازه هم تړلې او په سپين بولدک کې يې هم ستونزې پېداکړي دي او هڅه يې کړې چې د دې دروازو د تړلو له لارې پر اسلامي امارت فشار راوړي تر څو د TTP پر خلاف يا عمليات وکړي او يا يې له افغانستان څخه وباسي. د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د حوت د مياشتې پر ۳يمه نېټه پاکستاني لوري يو وار بيا د تورخم دروازه وتړله چې نږدې يوه مياشت تړلې وه چې له امله يې د خيبر پختونخواه د سوداگرۍ خونې مشر يوسف افریدی په وينا پاکستان نږدې ۱۵ ميليونه ډالره زيان ليدلی دی. د دې ترڅنگ د ننگرهار د سوداگرۍ خونې اجرايوي مشر شاکرالله صافي په وينا افغان سوداگر د تورخم دروازې د بندېدو له امله افغانستان نږدې لس ميليونه ډالر زيان ليدلی دی.¹⁶ لنډه دا چې تېر کال د اسلامي امارت او پاکستان د اړيکو لپاره ښه کال نه و. په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې د نړۍ او سيمې له هېوادونو سره د اسلامي امارت د تعامل او ښکېلتيا ځينې مشخصې بېلگې دلته وړاندې کوو:

۱- دیپلوماتیکی لاستہ راورنی

د تلې پر ۱۹ مه عبدالغفار بحر خپل باورليک د ازبیکستان د بهرنیو چارو وزیر ته وسپاره او بدرالدین حقاني بیا د لیندۍ پر ۸ مه نېټه خپل باورليک د متحده عربي اماراتو د دولت رییس ته وسپاره. پر دې سربیره ایټالیا د چنگاښ پر دویمه مایکل کمپل او نیکاراګوا د لړم پر شپږمه صبرینا اوکلیني افغانستان ته د خپل غیر میشت سفیرانو په توګه معرفي کړل. د دې ترڅنګ د اسلامي امارت په بهرني سیاست کې یو له مهمو مسایلو څخه په کابل کې د سعودي سفارت پرانستل او د قزاقستان، هند او عمان هیوادونو ته د ډیپلوماټانو معرفي کول وو. په دې توګه په بهرنیو هېوادونو کې د اسلامي امارت د فعالو سیاسي استازولیو شمېر تر ۴۰ ډېر شو او په کابل کې د نورو هېوادونو د استازو شمېر هم نږدې شلو ته ورسېد.^{۱۷}

¹⁶ Aljazeera, Pakistani and Afghan forces clash at vital border crossing, *Ibid.*

¹⁷ محمد بشير سلطاني، په ۱۴۰۳ کال کې د ۱۱ په بهرني سياست کې پرمختگونه او ننگونې، ۱۴۰۳ کب ۳۰، لاسرسي وړ لېنک: <https://tolonews.com/index.php/pa/afghanistan->

[illegible]

۲- د اسلامي امارت او نړۍ هېوادونو ترمنځ دوه اړخیز سفرونه

دا سفرونه کېدلای شي په دوه برخو کې وېاندې کړو، لومړی کابل ته د بهرنیو هېوادونو د چارواکو او استازو سفرونه او بهر ته د اسلامي امارت د چارواکو سفرونه

الف- کابل ته د بهرنیو هېوادونو د چارواکو او استازو سفرونه

د هند یوه دیپلوماتیک هیئت د ۱۴۰۳ کال د عقرب په ۱۶ مه د هند د بهرنیو چارو وزارت د پاکستان، افغانستان او ایران د برخې د مدیر جی. پی. سینګ په مشرۍ کابل ته سفر وکړ.

د ازبکستان لومړی وزیر عبدالله آرپیف د ۱۴۰۳ کال د اسد په ۲۸ مه د څو وزیرانو او تخنیکي ټیمونو سره په خپل لومړي سفر کې کابل ته راغی او له لوړپوړو چارواکو سره د سیاسي او اقتصادي مسایلو په اړه خبرې وکړې.

د قزاقستان مرستیال لومړی وزیر سریک ژومنگرین د ۱۴۰۳ کال د ثور په ۵ مه په یوه هیئت سره کابل ته سفر وکړ او د قزاقستان-افغانستان درېیمې سوداګریزې غونډې کې ګډون وکړ.

د روسیې د امنیت شورا سرپرست وزیر سرګئی شویګو د ۱۴۰۳ کال د قوس په ۶ مه په یوه لوړپوړه هیئت سره کابل ته سفر وکړ.

د ایران د بهرنیو چارو وزیر عباس عراقجي د ۱۴۰۳ کال د دلو په ۷ مه په خپل لومړي سفر کې کابل ته راغی، چې دغه سفر د افغانستان او اسلامي امارت د ایران سره اړیکو ته نوې فصل پرانیزي.

د دې سفرونو سربېره، د تېر کال په ترڅ کې د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه د هېوادونو ځانګړي استازي او د نړیوالو سازمانونو استازو هم افغانستان ته سفرونه وکړل او له اسلامي امارت د چارواکو سره یې کتنې وکړې.

ب- بهر ته د اسلامي امارت د چارواکو سفرونه

مولوي امیرخان متقي، د اسلامي امارت د بهرنیو چارو وزیر د ۱۴۰۳-۱۴۰۴ کال په اوږدو

کې سعودي عربستان، عمان، متحده عربي امارات، ترکیه، کامرون، روسیه او ایران ته سفرونه وکړل او له دغه هېوادونو له لوړپوړو چارواکو سره یې کتنې وکړې.

سراج الدين حقاني، د اسلامي امارت د کورنيو چارو سرپرست وزير دوه ځلې متحده عربي امارات ته او يو ځل سعودي عربستان ته سفر وکړ.

ملا محمد حسن آخند، د اسلامي امارت د وزيرانو شورا رييس، كه څه هم د ۱۴۰۳ كال د اسد په ۲۷ مه د درملنې لپاره اماراتو ته سفر وكړ، خو له دې هېواد د دولت رئيس سره يې كتنه وكړه.

ملا عبدالغني برادر، د اقتصادي چارو مرستيال وزير، د ايران، ازبکستان او ترکيې ته سفرونه وکړل.

مولوي عبدالکبير، د وزيرانو شورا پخوانی سياسي مرستيال، د ايران ته سفر وکړ او په دغه سفر کې يې د ايران د نوی ولسمشر په تحليل کې گډون وکړ.

مولوي نورمحمد ثاقب، د اسلامي امارت د ارشاد، حج او اوقاف وزير هم تركيه او سعودي عربستان ته سفرونه وكړل.

مولوي عبدالحکيم شريعي، د اسلامي امارت د عدليې وزير د ۱۴۰۳ کال د حوت په ۱۹ مه په سعودي عربستان کې د اسلامي مذاهبو تر منځ د پل جوړولو په کنفرانس کې وينا وکړه.¹⁸

¹⁸ اوا، د اسلامی امارت لاسته راوړنې په ۱۴۰۳ لمریز کال کې، ۱۹ حمل ۱۴۰۳، د لاسرسی وړ لېنک:

<https://www.avapress.com/ps/report/311997/%D8%AF->

%DΔ%AΥ%DΔ%B³%DΔ%Aƒ%DΔ%AΥ%DΔ%A5%DΔ%AΔ-%DΔ%AΥ%DΔ%A5%DΔ%AΥ%DΔ%B\%DΔ%AΔ-%DΔ%Aƒ%DΔ%AΥ%DΔ%B³%DΔ%AΔ%DΔ%AΥ-%DΔ%B\%DΔ%AΥ%DΔ%AΔ%DΔ%Aƒ%DΔ%A7%DB%B·-%DΔ%BE%DΔ%AΥ-%DB%B\%DB%Bƒ%DB%B·%DB%B³-%DΔ%Aƒ%DΔ%A5%DΔ%B\%DB%Aƒ%DΔ%Bƒ-%DΔ%AΔ%DΔ%AΥ%DΔ%Aƒ-%DΔ%AΔ%DB%B·

بخش دوم: نگاهی به اوضاع اقتصادی افغانستان

سال ۱۴۰۳ هجری خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵) برای افغانستان دورانی از تناقضات اقتصادی آشکار بود؛ دورانی که در آن رشد نسبی در برخی بخش‌ها با چالش‌های ساختاری عمیق همراه شد. طی سال متذکره، وزارت اقتصاد امارت اسلامی از اجرای ۳۷۰ پروژه زیربنایی با بودجه ۷۴ میلیارد افغانی (۱ میلیارد دالر) خبر داد که زمینه ساز اشتغال موقت ۵۰ هزار نفر شد، اما نتوانست بیکاری فزاینده در مناطق روستایی را مهار کند، جایی که نرخ بیکاری به ۹۰ فیصد رسید. سرمایه‌گذاری‌های کلان در بخش معادن، از جمله قرارداد ۱۴۵ میلیون دالری استخراج معدن سمنت التمر با شرکت چینی ساکو افغان، نوید بخش افزایش درآمدها بود.

از سوی دیگر، کاهش ۲۸ فیصدی قیمت مواد غذایی به دلیل افزایش تولید گندم و واردات گسترده، گرچه فشار بر خانواده‌های شهری را کاهش داد، اما ۴۰ فیصد جمعیت در مناطق دور افتاده همچنان با ناامنی غذایی دست و پنجه نرم کردند. در عرصه تجارت خارجی، افغانستان با کاهش ۸۴ فیصدی ترانزیت کالا از پاکستان و رشد بی سابقه ۴۰ فیصدی واردات به ۱۱.۱۶۴ میلیارد دالر مواجه شده است.

طی سال گذشته، درآمدهای دولت با افزایش ۱۱.۵ فیصدی به ۵.۲ میلیارد دالر رسید و نوسانات ارزی و کاهش ۱۲ فیصدی ارزش افغانی در جنوری ۲۰۲۵، همراه با تورم فصلی

۱. ۳ فیصد، ثبات اقتصادی را تهدید کرد.

اگرچه پروژه های ترانزیتی مانند خط لوله گاز تاپی و انتقال برق کاسا ۱۰۰۰ فرصت هایی برای آینده اند، اما تحریم های بین المللی، وابستگی به چین، و کاهش کمک های خارجی، چشم انداز رشد پایدار را تیره کرده اند. این نوشته با تکیه بر گزارش های رسمی، گزارش های نهادهای بین المللی به بررسی اوضاع اقتصادی افغانستان در سال ۱۴۰۳ هجری خورشیدی می پردازد.

۱. رشد اقتصادی

تحت این عنوان به عوامل تاثیر گذار مانند کار بالای پروژه های زیربنایی، اشتغال، سرمایه گذاری در معادن و مدیریت تورم که بالای رشد اقتصادی کشور تاثیرگذار می باشند، پرداخته خواهد شد.

پروژه های زیربنایی و اشتغال موقت

وزارت اقتصاد امارت اسلامی در سال ۱۴۰۳ از اجرای ۳۷۰ پروژه توسعه ای با بودجه ۷۴ میلیارد افغانی (معادل ۱ میلیارد دلار) خبر داد که شامل ساخت جاده ها، شبکه های آبیاری، و تأسیسات انرژی در ولایت های مختلف می شد.^{۱۹} بر اساس گزارش بانک جهانی (۲۰۲۴)، این پروژه ها حدود ۵۰'۰۰۰ شغل موقت ایجاد کردند، اما نتوانستند شکاف عمیق اشتغال پایدار را پر کنند. به ویژه در مناطق روستایی، نرخ بیکاری به ۹۰ فیصد رسید، زیرا اکثر پروژه ها ماهیت فصلی و موقتی داشت.^{۲۰}

سرمایه گذاری در معادن

امضای ۹ قرارداد بزرگ معدنی به ارزش ۹۰۰ میلیون دلار با شرکت های چینی، ترکی، و

^{۱۹} بیش از ۳۰۰ انکشافی در سال ۱۴۰۳ از بودجه داخلی اجرا شده است، ۱۶ حمل ۱۴۰۴، لینک دسترسی:

<https://tolonews.com/fa/business-۱۹۳۷۶۵>

^{۲۰} Afghanistan Economic Monitor، ۱ جنوری ۲۰۲۵، لینک دسترسی:

<https://thedocs.worldbank.org/en/doc/ea۱۱۴۹۴۷۴۵۹۳۸۶۵۴۱۹۸beeb۳a۷۵۰۵۷۶۰۷۰۰۳۱۰۰۱۲۰۲۵/afghanistan-economic-monitor-december-۲۰۲۴>

ازبکستانی، از جمله قرارداد استخراج معدن سمند التمر در لوگر با شرکت ساکو افغان (وابسته به چین) به ارزش ۱۴۵ میلیون دالر، نشان‌دهنده تمرکز امارت اسلامی بر بخش معادن است. با این حال، گزارش سازمان شفافیت بین الملل (۲۰۲۵) اشاره دارد که در این قراردادها شفافیت کافی وجود نداشته و تأثیر این پروژه‌ها را برای اقتصاد ملی زیر سؤال می‌برد. برای مثال، پروژه معدن مس عینک در لوگر که از سال ۲۰۰۸ تحت مدیریت چین است، هنوز به مرحله استخراج نرسیده و تنها ۱۰ فیصد از پیشرفت فیزیکی برخوردار است.²¹

کاهش قیمت مواد غذایی

بر اساس گزارش‌های احصایه مرکزی و بانک جهانی، قیمت مواد غذایی در سال ۱۴۰۳ به طور متوسط ۲۸ فیصد کاهش یافت که دلیل اصلی آن افزایش تولید گندم به میزان ۱۵ فیصد (به ۲.۵ میلیون تُن) و واردات ۲.۲ میلیارد دالری مواد غذایی بود. این کاهش موقتاً فشار بر خانواده‌های شهری را کم کرد، اما در مناطق روستایی، ۴۰ فیصد جمعیت همچنان با ناامنی حاد غذایی مواجه بودند. بانک جهانی هشدار می‌دهد که این بهبود، ناشی از عوامل اقلیمی (باران‌های مناسب) و واردات است، نه اصلاحات ساختاری در بخش زراعت.^۲

۲. تجارت خارجی

طی سال گذشته میزان صادرات افغانستان کاهش و واردات افزایش یافته است در ادامه به چگونگی تجارت خارجی، اقلام بزرگ صادراتی و وارداتی و شرکای تجاری افغانستان پرداخته شده است.

صادرات

صادرات افغانستان در سال ۱۴۰۳ به ۷۸۵.۱ میلیارد دالر رسید که نسبت به سال قبل ۱.۱ فیصد کاهش نموده است که شامل ۹۲ میلیون دالر ذغال سنگ، ۲۴۲ میلیون دالر منسوجات، ۳۱.۱ میلیارد دالر مواد غذای و ۱۴۱ میلیون دالر سایر کالاهای صادراتی

²¹ اقتصاد افغانستان در سال ۲۰۲۴ نیز شکننده باقی ماند، ۱۲ جدی ۱۴۰۳، لینک دسترسی:

<https://amu.tv/fa//۱۴۷۸۰۸>

می‌باشد. قابل یادآوریست که میزان صادرات ذغال سنگ نسبت به سال قبل ۶۴ فیصد و منسوجات ۱۴ فیصد کاهش یافته اما صادرات مواد غذایی نسبت به سال قبل ۴ فیصد افزایش نموده است. اگرچه سهم پاکستان از بازارهای صادراتی افغانستان از ۵۵ فیصد در ۱۴۰۲ به ۴۵ فیصد در ۱۴۰۳ کاهش یافت، اما این کشور همچنان بزرگترین شریک تجاری باقی ماند. هند با خرید ۳۴ فیصد از صادرات (عمدتاً میوه های خشک و سنگ های قیمتی)، جایگاه دوم را داشت. تلاش ها برای تنوع بخشی به بازارهایی مانند ایران (۳ فیصد) و قزاقستان (۳ فیصد) سایر کشورهای آسیای میانه هنوز در مراحل ابتدایی است.²²

واردات

واردات افغانستان با رشد بی سابقه ۴۰ فیصدی به ۱۶۴.۱۱ میلیارد دالر رسید که ۴۲ فیصد آن را مواد غذایی (۲.۲ میلیارد دالر) و محصولات معدنی (۴.۲ میلیارد دالر) تشکیل داده است.^۴ ایران با سهم ۳۰ فیصدی (۳.۳ میلیارد دالر) بزرگترین تأمین کننده کالاهای اساسی مانند تیل، گندم، و دوا بود، در حالی که واردات از چین (۷ فیصد) عمده ترین شامل کالاهای مصرفی ارزان قیمت بود. این روند، تولید داخلی را تحت فشار قرار داد: صنایع نساجی افغانستان با کاهش ۱۴ فیصدی تولید مواجه شدند؛ زیرا بازار توسط تکه های وارداتی از ترکیه و ایران اشباع شد.²³

چالش های مرزی با پاکستان

تعطیلی های مکرر مرزهای تورخم و چمن در سال ۱۴۰۳ که به دلیل تنش های امنیتی میان حکومت افغانستان و دولت پاکستان رخ داد، باعث کاهش ۸۴ فیصدی ترانزیت کالا از این مسیرها شد. بر اساس گزارش اتاق تجارت افغانستان (۲۰۲۴)، این تعطیلی ها روزانه ۲ میلیون دالر به تجار افغان ضرر وارد کرده و قیمت کالاهای اساسی مانند روغن خوراکی را ۱۵ فیصد افزایش داد. در پاسخ، افغانستان حمل و نقل ریلی از طریق ایران و

²² رشد داد وستد افغانستان در سال ۱۴۰۳، ۴ حمل ۱۴۰۴، لینک دسترسی :

<https://tolonews.com/fa/business-۱۹۳5۸۳>

²³ افزایش ۵٫۵ درصدی انتقالات از طریق راه آهن در سال ۱۴۰۳، ۹ حمل ۱۴۰۴، لینک دسترسی:

<https://tolonews.com/fa/business-۱۹۳۶۴۲>

ترکمنستان را گسترش داد: حجم ترانزیت ریلی به ۴.۴ میلیون تُن در ۱۴۰۳ رسید، اما این مسیرها به دلیل هزینه‌های بالای لجستیکی، سودآوری کمتری داشتند^۵.

۳. درآمدهای دولت

تحت عنوان فوق به روند درآمدهای دولت و عوامل تاثیر گذار بالای آن و نقش تحریم‌های بین‌المللی بالای سکتور مالی و بانکی در گسترش بحران اقتصادی و بشری پرداخته شده است.

افزایش درآمدهای داخلی

درآمدهای دولت در ده ماه اول سال مالی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ به ۵.۱۹۰ میلیارد افغانی (۲). ۵ میلیارد دالر) رسید که ۵.۱۱ فیصد نسبت به سال قبل افزایش داشت. این رشد عمدتاً ناشی از افزایش ۲۰ فیصدی عوارض گمرکی (۵۱.۵ میلیارد افغانی) و ۲۲ فیصدی درآمدهای غیرمالیاتی مانند فروش مجوزهای معادن (۶۶ میلیارد افغانی) بود. با این حال، گزارش سازمان دیده بان حقوق بشر (۲۰۲۵) نشان می‌دهد که این درآمدها با افزایش مالیات‌های غیرمستقیم بر کالاهای اساسی مانند آرد و دوا تأمین شده، که بر خانواده‌های فقیر فشار وارد کرده است^۱.

تحریم‌ها و انزوای مالی

از جمله عواملی که باعث بروز و تشدید بحران بانکی کشور طی سال گذشته شده می‌توان از منجمد شدن بیشتر از ۹٫۵ میلیارد دالر ذخایر "د افغانستان بانک" توسط دولت امریکا دانست که شامل حدود یک میلیارد دالر (حسب دسمبر ۲۰۲۱) سپرده‌های بانک‌های تجاری می‌شود که د افغانستان بانک تحت سیاست پولی خود (در شرایطی که در اواخر سال‌های جمهوریت بخاطر انتقال ذخایر ارزی خود از خارج کشور و نظر به پالیسی ضد خطر بانک‌های که این ذخایر در آن گذاشته شده بودند، به مشکل برخوردیده بود و به سختی می‌توانست به داخل کشور ذخایر خود را انتقال دهد) از بانک‌های تجاری جمع‌آوری نموده بود. تحت این سیاست‌ها، بانک‌های تجاری می‌توانستند اسعار دالری غیر قابل استفاده خود را در بدل تکتانه در د افغانستان بانک نگهداری کنند. عامل ذکر شده بر علاوه

توقف ۸۳ فیصدی کمک‌های مالی ایالات متحده، سیستم بانکی را با بحران نقدینگی مواجه کرده است. بانک مرکزی افغانستان در شش مرحله در جنوری ۲۰۲۵ مجبور شد ۱۰۰ میلیون دالر از ذخایر طلای خود را برای تأمین نقدینگی به فروش رساند، اما این اقدام تنها موجب کاهش موقت ارزش افغانی شد.

۴. تورم و نوسانات ارزی

سال گذشته اقتصاد افغانستان شاهد نوساناتی در ارزش افغانی بوده که در ادامه به روند و عوامل تاثیر گذار آن پرداخته شده است.

نوسانات افغانی

ارزش افغانی در جنوری ۲۰۲۵ به ۸.۷۴ افغانی در برابر هر دالر رسید که ۱۲ فیصد کاهش ارز نسبت به اکتبر ۲۰۲۴ را نشان میدهد^۱. این کاهش ارزش ناشی از توقف لیلالم دالر توسط بانک مرکزی از سپتمبر تا دسمبر ۲۰۲۴ و خروج سرمایه‌های خارجی بود. در مقطعی از سال ۱۴۰۳ ارزش هر دالر در مقابل افغانی به ۶۵ رسید. با توجه به آمار و ارقام موجود، می‌توان گفت که پس از سال ۲۰۰۸ بطور کلی ارزش افغانی از ثبات کافی برخوردار نبوده و همواره در نوسان بوده است. با مقایسه ارزش افغانی در مقابل دالر طی سه سال اخیر حکومت قبلی و سه سال نخست ا.ا.ا، مشخص می‌شود که این نوسانات در هر دوره به شکل متفاوتی رخ داده است. چنانکه در گراف نیز به وضوح مشاهده می‌شود، پس از کاهش ارزش افغانی در اواخر حکومت جمهوری و اوایل ا.ا.ا در سال ۲۰۲۱، ارزش افغانی بطور پیوسته در مقابل دالر رو به افزایش بوده ولی نوسانات آن نسبت به دورهٔ جمهوریت شدیدتر می‌باشد. اما از آنجایی که در گذشته دولت گزینه‌های بیشتری سیاست پولی در اختیار داشت، میزان نوسانات نسبت به دوره ا.ا.ا کمتر بوده است^{۲۴}. هرچند تزریق ۱۰۰ میلیون دالر در جنوری ۲۰۲۵ موقتاً نرخ را تثبیت کرد، اما فقدان ذخایر ارزی کافی، افغانی

²⁴نوسانات ارزش افغانی علل و پیامدها، ۲۹ عقرب ۱۴۰۳، لینک دسترسی:

<https://csrsf.org/%D9%A7%D9%AA%D8%B7%D8%A5%D9%A7%D8%A5%D8%AA-%D8%A5%D8%B1%D8%B2%D8%BF-%D8%A5%D9%A1%D8%BA%D8%A5%D9%A7%DB%AC%D8%A9B-%D8%B9%D9%A7%D9%A7-%D9%AA-%D9%BE%DB%AC%D8%A5%D9%A5%D8%AF%D9%A5%D8%A5>

را در برابر شوک‌های آینده آسیب پذیر نگه می‌دارد.

تورم فصلی

در دسامبر ۲۰۲۴، تورم ماهانه ۳.۱ فیصد ثبت شد که عمدتاً ناشی از افزایش قیمت پوشاک و اجاره خانه در فصل زمستان بود. با این حال، تورم سالانه به دلیل کاهش قیمت مواد غذایی (۵.۴ فیصد) و تقویت نسبی افغانی، ۸.۱ فیصد کاهش یافت. در مناطق روستایی، اما تورم غیررسمی کالاهای اساسی مانند هیزم و گندم به دلیل اختلال در زنجیره تأمین، به ۸ فیصد رسید.^۱

۵. چالش‌های ساختاری

تحت عنوان فوق به مشکلات ساختاری مانند نا امنی غذایی، محدود شدن نقش زنان در اقتصاد، تأثیرات آفت‌های طبیعی و مهاجرت و تأثیرات این چالش‌ها بالای اقتصاد افغانستان پرداخته شده است.

زنان و اقتصاد

سازمان بین‌المللی کار (ILO) تخمین می‌زند که محرومیت زنان از بازار کار، ۶۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد دلار به اقتصاد افغانستان زیان زده است.^۲ در صنایع فرش بافی و کشاورزی که پیش از این ۴۰ فیصد نیروی کار را زنان تشکیل می‌دادند، تولید به ترتیب ۳۰ فیصد و ۱۵ فیصد کاهش یافت.

بلاهای طبیعی و مهاجرت

سیلاب‌های ویرانگر در ولایت‌های شمالی در بهار ۱۴۰۳، ۲۰۰'۰۰۰ هکتار زمین کشاورزی را نابود کرد و ۵۰۰'۰۰۰ نفر را آواره ساخت. این بلاها همراه با اخراج ۷.۱ میلیون مهاجر افغان از پاکستان، فشار بر منابع محدود را تشدید کرد.

۶. چشم‌انداز آینده

با در نظر داشت اوضاع عمومی اقتصاد افغانستان که در بالا بحث گردید، در ادامه با توجه به فرصت‌ها و چالش‌های به چشم‌انداز آینده اقتصاد افغانستان پرداخته شده است.

فرصت‌ها: پروژه‌های ترانزیتی و همکاری منطقه‌ای

- سکتور معدن: سرمایه‌گذاری‌های مؤثر بالای سکتور معدن از یکسو باعث افزایش عواید داخلی و از سوی دیگر باعث بلند رفتن سطح اشتغال خواهد شد.
- خط لوله گاز تاپ (TAPI): اگرچه پیشرفت فیزیکی این پروژه تنها ۱۰ فیصد است، اما تکمیل آن می‌تواند سالانه ۵۰۰ میلیون دالر درآمد ترانزیتی ایجاد کند.
- کاسا ۱۰۰۰: پروژه انتقال برق از آسیای مرکزی به افغانستان و پاکستان، در صورت اجرا، ۳۰۰ مگاوات برق به شبکه ملی تزریق می‌کند.
- افزایش عواید داخلی و سرمایه‌گذاری آن در زیربنا: بلند رفتن این عواید و سرمایه‌گذاری و تمویل پروژه‌ها از منابع داخلی به خود کفایی و رشد اقتصادی کشور کمک خواهد کرد.

تهدیدها: شکنندگی سیاسی و اقتصادی

- تحریم‌های فزاینده: محدودیت‌های بانکی برای انتقال پول و منجمد ماندن دارایی‌های افغانستان همچنان به‌عنوان چالش جدی در برابر پیشرفت‌های اقتصادی افغانستان قرار گرفته و این مسایل بر گسترش دامنه‌ی فقر و بی‌کاری نیز در افغانستان افزوده‌اند.
- ارتباط به جهان: به رسمیت نشناختن امارت اسلامی توسط کشورهای جهان، و محدودیت‌ها بالای سفرهای مقامات بلندپایه امارت اسلامی، چالش‌های جدی فراروی تعامل اقتصادی و سیاسی افغانستان با کشورهای منطقه و جهان می‌باشد.
- کاهش کمک‌ها: برداشته نشدن تحریم‌های اقتصادی جهان در برابر افغانستان و توقف کمک‌های خارجی امریکا به شمول کاهش کمک‌های بشردوستانه کشورهای جهان از مسایلی دیگری‌اند که به چالش‌های اقتصادی در افغانستان افزوده‌اند.
- وابستگی به چین: تمرکز بر سرمایه‌گذاری‌های چینی بدون تضمین‌های حقوقی، ریسک وابستگی استراتژیک را افزایش می‌دهد.

بخش سوم: وضعیت اجتماعی-فرهنگی افغانستان

سال ۱۴۰۳ خورشیدی، جامعه افغانستان در میان چالش‌ها و فرصت‌ها، مسیری خاصی را در عرصه اجتماعی تجربه کرده است. نظام تعلیم و تربیه، هرچند با محدودیت‌هایی در برخی سطوح مواجه بوده، اما در بسیاری از مناطق کشور تلاش‌هایی برای تداوم تعلیم و گسترش سوادآموزی جریان داشته و خانواده‌ها همچنان ارزش فراگیری دانش را حفظ کرده‌اند. در بخش صحت، با وجود کمبود امکانات، همکاری‌های میان نهادهای داخلی و بین‌المللی در این سال وجود داشته که خدمات ابتدایی درمانی را در دسترس میلیون‌ها شهروند قرار دهد. فرهنگ غنی و ریشه‌دار افغانستان، همچنان در میان نسل‌های مختلف زنده است و رسوم و ارزش‌های بومی نقشی محوری در همبستگی اجتماعی دارند. از سوی دیگر، روند مهاجرت و اخراج اجباری از سوی برخی کشورها، هرچند پیامدهایی داشته، اما تلاش‌های حکومتی و بین‌المللی در جهت بهبود وضعیت مهاجرین نیز بی‌تأثیر نبوده است.

بخش معارف و تحصیلات عالی

نظام تعلیمی در افغانستان در طول تاریخ همواره تحت تأثیر تحولات سیاسی قرار گرفته است، با حضور نیروهای ائتلاف بین‌المللی در سال ۲۰۰۱، فصل جدیدی در بخش تعلیم افغانستان آغاز شد. با حمایت جامعه جهانی، تعلیم از حیث کمی خصوصاً رشد کم‌سابقه‌ای را تجربه کرد. شمار دانش‌آموزان از ۱ میلیون در سال ۲۰۰۱ به بیش از ۲.۹ میلیون نفر در سال ۲۰۱۶ افزایش یافت و تا سال ۲۰۲۰، بیش از ۹ میلیون کودک در مکاتب ثبت‌نام شده بودند که حدود ۵.۳ میلیون نفر آنان را دختران تشکیل می‌دادند. هزاران مکتب جدید ساخته شد، نصاب تعلیمی بازنگری شد و پوهنتون‌ها توسعه یافتند. با این حال، موانعی چون فساد اداری، کمبود بودجه، کمبود معلمان و ناامنی همچنان پابرجا ماندند و در برخی ولایات بیش از ۵۰٪ دختران از تعلیم محروم بودند. اما با بازگشت دوباره امارت اسلامی در سال ۲۰۲۱، دستاوردهای جدیدی در بخش‌های تعلیمی و تحصیلی به وجود آمد، اما بخش دخترانه با این تحول متاثر گردید. مکاتب متوسطه و لیسه برای دختران تعطیل شد، پوهنتون‌ها از پذیرش دانشجویان زن باز ماندند و محدودیت‌های تعلیمی گسترده‌تری از سال ۱۴۰۲ به این‌سو وضع شد که اخیراً در سال ۱۴۰۳ خورشیدی انیستیتیوت‌های طبی به روی دختران بسته شد. با وجود همه این چالش‌ها، تأسیس مکاتب جدید تا سطح ابتدائیه برای دختران، مدارس دینی و ابتکارات تعلیمی غیررسمی و آنالین همچنان ادامه دارند.²⁵

تصویری از نظام معارف افغانستان در سال ۱۴۰۳ ش

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، وزارت معارف افغانستان تحت اداره امارت اسلامی با انتشار آمارهایی تازه، از رشد گسترده در ابعاد مختلف نظام تعلیمی کشور خبر داده است.

²⁵ WORLD BANK GROUP: ارتقای معارف در شرایط دشوار و شکننده افغانستان، اگست ۲۰۱۸، لینک:

<https://www.worldbank.org/fa/country/afghanistan/publication/afghanistan-promoting-education-during-times-of-increased-fragility>

بر اساس اطلاعات رسمی، تعداد مجموعی شاگردان به بیش از ۱۰ میلیون و ۹۱۴ هزار تن رسیده که در مقایسه با سال گذشته (۱۴۰۲) که این رقم ۱۰ میلیون و ۱۸۹ هزار تن بود، افزایش را نشان می‌دهد. از این میان، بیش از چهار میلیون و ۲ هزار و ۵۷۴ تن را دختران تشکیل می‌دهند که نشان‌دهنده سهم دختران در تعلیم ابتدایی است، هرچند ادامه تحصیل آنان در سطوح متوسطه و لیسه همچنان با محدودیت مواجه است. از سویی تعداد کل مکاتب

دولتی و خصوصی کشور به بیش از ۱۸۳۳۷ باب رسیده است. از طرف دیگر، تشکیلات وزارت معارف نیز گسترش یافته و شمار بست‌های رسمی به ۲۴۱/۱۲۱ بست رسیده و در مجموع اعضای ساختار تشکیلاتی این وزارت به بیش از ۲۸۹ هزار نفر افزایش یافته است، در حالی که ۱۰۰ هزار بست جدید دیگر نیز از سوی کابینه منظور گردیده است،^{۲۶} در عین حال گفته می‌شود قرار است ۹۰ هزار بست از این وزارت تنقیص شود.

در کنار ساختار رسمی تعلیمات عصری، تعلیمات اسلامی نیز نقش برجسته‌ای در چارچوب معارف سال ۱۴۰۳ ایفا کرده است. طبق آمارها، ۲۱/۲۵۷ مرکز دینی در سراسر کشور فعال‌اند که شامل ۱۹/۶۶۹ مدرسه، ۱/۲۷۷ دارالحفاظ، ۱۱۵ دارالعلوم و ۳۹ دارالایتام می‌شود. در این مراکز بیش از ۳ میلیون و ۶۸۷ هزار تن مشغول فراگیری علوم دینی هستند. این مراکز که در نقاط مختلف کشور فعالیت دارند، از رویکرد تلفیقی امارت اسلامی در ادغام تعلیمات دینی با ساختار عمومی تعلیمی حکایت دارند. همچنان چاپ و توزیع ۲۹۴/۶۴۱ جلد کتاب سوادآموزی در سراسر کشور، از تلاش وزارت معارف برای گسترش سواد در میان اقشار مختلف، به‌ویژه بزرگسالان، حکایت می‌کند. در حوزه خدمات حمایتی نیز عبدالخالق صادق، معین تضمین کیفیت وزارت معارف، از امضای تفاهم‌نامه‌ای با شرکت افغان‌پست خبر داد که بر اساس آن، فارغان صنف دوازدهم در هر ولایت، ولسوالی و قریه می‌توانند به‌گونه‌ی شفاف و مستقیم شهادت‌نامه‌های خود را

^{۲۶}. رادیو تلویزیون ملی: وزارت معارف: بیش از ۱۰ میلیون دانش آموز در مکتب‌های دولتی و خصوصی... ۲۱ سپتامبر ۲۰۲۴، لینک: <https://rta.af/fa/article5135/>

دریافت کنند.²⁷ با وجود تمام این دستاوردهای کمی، چالش‌های همچنان در برابر نظام معارف افغانستان وجود دارد. کمبود معلمان متخصص و مجرب، کیفیت پایین برخی مکاتب به‌ویژه در مناطق دورافتاده، و توزیع نامتوازن منابع تعلیمی، مسائلی‌اند که روند تعلیمی را با دشواری‌هایی همراه ساخته‌اند. از همه مهم‌تر، علی‌رغم حضور هزاران دختر در صنوف ابتدایی، هنوز هیچ تصمیم مشخصی درباره بازگشایی مکاتب متوسطه و لیسه برای دختران اعلام نشده است، امری که نگرانی‌های گسترده‌ای را در داخل و خارج از کشور برانگیخته، اما مقام‌های وزارت معارف هیچ اشاره‌ای به سرنوشت تعلیمی دختران در مقاطع بالاتر نکردند.

نصاب تعلیمی در معارف

در دنیای امروزی، تغییرات در نصاب تعلیمی معمولاً به‌طور تدریجی و با توجه به نیازهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی انجام می‌شود. اما در افغانستان تغییرات در نصاب تعلیمی بنا بر دلایلی همواره با نوسانات روبه‌رو بوده است. در بسیاری از دوره‌ها، تغییرات در نصاب تعلیمی به‌طور عمده به‌دلیل تحولات سیاسی در نظام‌های مختلف انجام شده است. از سال ۲۰۰۱ به بعد، تلاش‌هایی برای بازسازی و به‌روز کردن نصاب تعلیمی انجام شد، اما مشکلات امنیتی و چالش‌های داخلی کشور باعث شد که این تغییرات به‌طور مداوم و پایدار اجرایی نشود. در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، وزارت معارف افغانستان نیز تغییرات در نصاب تعلیمی اعمال کرده که این تغییرات به‌ویژه در بخش‌های علوم انسانی، علوم اجتماعی و تعلیم‌های دینی مشهود است. هرچند تا کنون نصاب جدید تعلیمی تنها تا صنف ششم تدوین یافته و برای تصویب به مقام رهبری فرستاده شده است. ناگفته نباید گذاشت بخش مثبت اینکه گفته می‌شود در این نصاب بخش علوم دینی تقویت یافته و در بخش‌های چون تاریخ به جای شخصیت‌های بین‌المللی، شخصیت‌های افغانی جایگزین شده است. همچنان در نصاب دوره‌های متوسطه و لیسه نیز تغییراتی اندکی مشهود می‌باشد، طوری که مضامین معلومات مدنی و مضمون فرهنگ از نصاب تعلیمی حذف و به جای آن بر ساعات

²⁷. طلوع نیوز: وزارت معارف: بیش از ۱۰ میلیون دانش آموز داریم، لینک:

<https://tolonews.com/fa/afghanistan-1۸۴۷۴5?>

درسی علوم دینی چون مضمون تفسیر و تعلیم و تربیه اسلامی افزوده شده است. در حالیکه در حجم این مضامین چیزی افزون نگردیده است.

امتحانات کانکور سال ۱۴۰۳

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، روند برگزاری امتحانات کانکور در افغانستان تحت مدیریت اداره ملی امتحانات، به پیش برده شد. رئیس این اداره، مولوی عبدالباقی حقانی، اعلام کرد که مجموعاً ۹۷ هزار و ۱۸۴ نفر در این امتحان ملی شرکت ورزیده‌اند. این آمار شامل شرکت‌کنندگان در دو بخش اصلی کانکور یعنی بخش عمومی و مدارس دینی می‌باشد. در حالی که در سال ۱۴۰۲ خورشیدی، مجموعاً ۸۴ هزار و ۲۳۴ دانش‌آموز در امتحان کانکور شرکت کرده بودند، براین اساس میزان شرکت‌کنندگان در کانکور سال ۱۴۰۳ نسبت به سال قبل، ۱۳ فیصد افزایش داشته است. از این میان به تعداد، ۴۱ هزار و ۲۹۰ نفر به تحصیلات عالی، یک هزار و ۳۰۱ نفر به دانشکده‌های شبانه و ۲ هزار و ۱۴۰ نفر به مراکز تحصیلات نیمه‌عالی راه یافته‌اند.²⁸

با وجود افزایش آماری، پالیسی سهمیه‌بندی، در سال ۱۴۰۳ خورشیدی نیز پا برجا بوده و اثرات قابل توجهی بر روند پذیرش در رشته‌های تحصیلی گذاشته است. این سهمیه‌بندی‌ها در مواردی موجب شده تا افرادی با نمرات بالا و استعداد قابل توجه، از راهیابی به رشته‌های مهمی مانند طب و انجینیری باز بمانند. از سوی دیگر، برخی افراد به دلیل وابستگی یا برخورداری از سهمیه‌های خاص، با نمرات پایین‌تر به این رشته‌ها راه یافته‌اند. در این صورت روحیه تلاش و دستیابی افراد با استعداد در اهداف تعلیمی آسیب پذیر خواهد شد. یکی از بارزترین تغییرات، گسترش سهمیه برای فارغان مدارس دینی بود که از سوی بسیاری به عنوان یکی از تحولات بنیادی در پالیسی تحصیلی جدید ارزیابی شده است. در کنار امتحان سراسری کانکور، اداره ملی امتحانات تحت حکومت امارت اسلامی امتحانات مقاطع ماستری و دکتورا را نیز برگزار کرد. اما برخلاف امتحان عمومی کانکور، اطلاعات مشخصی در مورد تعداد شرکت‌کنندگان و پذیرفته‌شدگان در این

²⁸. طلوع نیوز: نتایج کانکور ۱۴۰۳؛ ۳۱ سرطان ۱۴۰۳، لینک:

<https://tolonews.com/fa/afghanistan-189842>

امتحانات منتشر نشده است.²⁹

پوهنتون ها و مؤسسات تحصیلات عالی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، لغو جواز فعالیت ۱۱ مؤسسه تحصیلات عالی خصوصی به دلائلی چون عدم پایبندی به اصول علمی، تعلیمی و اداری، وجود استادان و محصلان خیالی، نداشتن رهبری و کارمندان اداری مطابق اصول، نبود سیستم حاضری صنوف، و نبود شقه‌های امتحانات شاید از مهمترین اقدامات این وزارت باشد. مؤسساتی که جواز فعالیت‌شان لغو شد شامل سلطان محمود غزنوی در ولایت غزنی، ابو نصر در فراه، حنظله و حکمت در بادغیس، فجرستان در تخار، نمر در کندز، رویان و قدس در بغلان، سادات در بلخ، مولانا جلال‌الدین بلخی در سمنگان، و الغیث در ولایت هرات بودند.³⁰ طبق گزارش‌های رسمی، این مؤسسات در مجموع باید ۲۴۹۸ محصل می‌داشتند، اما در جریان ارزیابی فقط ۳۰۱ محصل شناسایی شدند که به‌طور فعال حضور داشتند، که به‌معنای غیبت حدود ۸۸٪ از محصلان ثبت‌شده است.

پوهنتون‌پوهنتون‌پوهنتون‌در حال حاضر، نظام تحصیلات عالی افغانستان شامل نهادهای متعدد دولتی و خصوصی است. در بخش دولتی، ۲۶ پوهنتون و ۱۴ مؤسسه تحصیلات عالی وجود دارد که این نهادها در مجموع دارای ۳۰۴ پوهنځی و ۱۲۷۱ دپارتمنت می‌باشند. در بخش خصوصی، پیش از تعلیق برخی نهادها، ۳۵ پوهنتون و ۹۸ مؤسسه تحصیلات عالی خصوصی فعال بودند، اما پس از لغو جواز و بسته‌شدن تعدادی از این مؤسسات، تعداد کلی پوهنتون‌های فعال به ۱۱۸ باب رسیده است. در سال ۱۴۰۳، دو مقام کلیدی در وزارت تحصیلات عالی شامل معین علمی و معین امور محصلان که از سوی برخی صاحب‌نظران افراد شایسته و مناسب در این وزارت بوده‌اند تبدیل شده‌اند. در مجموع، تحصیلات عالی در افغانستان در مرحله‌ای حساس قرار دارد که پیشرفت و تغییرات

²⁹. طلوع نیوز: ادامه واکنش‌ها به مسدود شدن انیستیتیوت‌های طبی به روی دختران افغانستان، ۲۰ قوس ۱۴۰۳، لینک:

<https://tolonews.com/fa/health-۱۹۱۹۹۶>

³⁰. خبرگزاری جمهوری اسلامی: وزارت تحصیلات عالی جواز ۱۱ مؤسسه تحصیلات الی خصوصی را لغو کرد، ۲۲ قوس ۱۴۰۳، لینک: <https://af.irma.ir/news/۸5۶۸۸۰۶۷/کرد-لغو-خصوصی-عالی-تحصیلات-عالی-جواز-۱۱-مؤسسه-تحصیلات-عالی>

کیفی لازم در آن به مشوره متخصصان، حضور شخصیت‌های تحصیل یافته و ارزیابی‌های منظم و مستند بستگی دارد.

نصاب تحصیلات عالی

وزارت تحصیلات عالی با بازنگری در ۱۳۱ نصاب تحصیلی در سطوح مختلف با تأکید بر تطبیق ارزش‌های اسلامی، برخی از مضامین چون مضامین "جنبش‌ها و جریان‌های سیاسی اسلامی"، "جهانی شدن و توسعه"، "تاریخ ادیان"، "فلسفه اخلاق"، "تحلیل قانون اساسی افغانستان"، "جامعه‌شناسی زنان" و مضامین دیگر که در مجموع ۱۸ مضمون می‌شوند را از نصاب تحصیلات عالی حذف نموده است. در این چارچوب، مضامین دینی به‌ویژه ثقافت اسلامی در تمام رشته‌ها گنجانیده شده و منابع فقهی حنفی به‌عنوان مرجع اصلی معرفی شده است. این تغییرات شامل افزایش کریدیت‌های ثقافت اسلامی از هشت کریدیت به ۲۴ کریدیت در دوره لیسانس، ۶ کریدیت در ماستری و ۶ تا ۸ کریدیت در دکتورا در تمام رشته‌ها غیر از شرعیات می‌شود. همچنان، تأیید نهایی نصاب‌ها از سوی مراجع دینی چون ستره محکمه و امیرالمؤمنین نیز الزامی گردیده است.³¹

در کنار این تغییرات، پالیسی جدید وزارت تحصیلات عالی فرصت‌های بیشتری را برای فارغان مدارس دینی فراهم کرده است. این افراد می‌توانند در هر رشته‌ای که تمایل دارند، ادامه تحصیل نمایند.

برکناری کادرهای علمی از پوهنتون‌ها

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، وزارت تحصیلات عالی امارت اسلامی افغانستان روند گسترده‌ای را برای ارزیابی توانایی علمی استادان پوهنتون‌ها آغاز کرد که تمرکز عمده آن بر مضامین دینی به‌ویژه ثقافت اسلامی بود. این روند تحت نظارت مستقیم هیئت‌های خاص شامل رئیس دانشکده شرعیات پوهنتون مربوطه و برخی اعضای جامعه تخصصات دینی امارت اسلامی تطبیق شد. هرچند هدف رسمی این ارزیابی، سنجش توان علمی

³¹. الاماره دری: وزارت تحصیلات عالی: ۱۳۱ نصاب تحصیلی در سوبه‌های مختلف اصلاح و بازنگری شده است، ۴ سنبله ۱۴۰۳ ش، لینک:

?/خبرهای-کوتاه/وزارت-تحصیلات-عالی-۱۳۱-نصاب-تحصیلی-در/https://www.alemarahtdri.af/outside-inside

استادان بود، اما در عمل جنبه‌های عقیدتی و انطباق فکری با دیدگاه حکومت فعلی، نیز از معاییر گفته شده است. بر بنیاد همین روند، ۲۶ استاد تنها از چهار پوهنتون مرکزی در پایتخت (پوهنتون‌های کابل، طبی کابل، تعلیم و تربیه کابل و پولی‌تخنیک کابل) از وظایف‌شان منفک و یاهم به بخش اداری تبدیل شدند. پوهنتوندر همین حال برخی از رسانه‌ها این رویکرد وزارت تحصیلات عالی را به گرایش داشتن استادان به برخی جریان‌های فکری نسبت می‌دهند؛ این تغییرات، ساختار علمی و تخصصی نهادهای تحصیلات عالی کشور را به‌گونه‌ی زیر فشار قرار داد و با واکنش‌های مواجه شد، به‌ویژه آن‌که در اغلب از موارد، افراد برکنار شده دارای تحصیلات عالی در مقاطع ماستری و دکتورا و دارای سابقه‌های درخشان تدریسی بودند.³²

افزون بر آن، روند برکناری استادان تنها محدود به پوهنتون‌های کابل نبود. در پوهنتون سید جمال‌الدین افغانی ولایت کنر، ۱۲ استاد شامل ۸ تن از پوهنځی شرعیات و ۴ تن از پوهنځی‌های دیگر منفک گردیدند. در پوهنتون شیخ زاید ولایت خوست نیز، ۱۷ استاد در بخش‌های شرعیات و مضامین دینی یا برکنار شدند یا به بست‌های اداری تنزیل یافتند. در پوهنتون البیرونی، ۱۴ تن از استادان، و در پوهنتون پروان، ۲ تن دیگر از وظایف علمی منفک و به سمت‌های اداری تغییر موقعیت داده شدند. در پوهنتون بدخشان نیز، ۶ تن از کادر علمی برکنار گردیدند. از مجموع این تغییرات چنین برداشت می‌شود که معیارهای علمی و شایستگی اکادمیک، به تدریج جای خود را به معاییر دیگر در تطابق با دیدگاه رسمی تغییر داده و این مسئله موجب نگرانی‌های در میان محافل پوهنتونی افغانستان شده است. بسیاری از استادان پیشین که برکنار شدند، دارای رتبه‌های علمی بلند به سویه دکتور و ماستر بودند؛ در حالی که اغلب کسانی استخدام می‌شوند، در اکثر موارد دارای تنها مدرک لیسانس یا تعلیم مدارس سنتی دینی‌اند که هیچ تجربه رسمی تدریس پوهنتونی ندارند.

همچنان ارزیابی اسناد مدارس نیز برای ورود به مقاطع ماستری و دکتورا در جریان سال

³². YouTube: برکناری استادان دانشکده‌های شرعیات توسط وزارت تحصیلات عالی طالبان، ۱۵ Dec ۲۰۲۴، لینک:

<https://www.youtube.com/watch?v=f3nAXcLFqEo&>

۱۴۰۳ انجام شده است. این روند، هرچند از نظر ایدئولوژیک با سیاست‌های امارت اسلامی هماهنگ است، اما از منظر علمی نگرانی‌های جدی را در پی دارد؛ زیرا ترکیب کادر علمی پوهنتون‌ها را به شدت تغییر داده، پیوند با موازین علمی بین‌المللی را تضعیف خواهد کرد و جایگاه پوهنتون‌های افغانستان را در نظام جهانی تعلیم عالی به خطر مواجه نموده اعتبار علمی فارغ‌التحصیلان افغان نیز در سطح جهان را با چالش مواجه خواهد کرد.

بخش صحت

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، خدمات صحتی در افغانستان با وجود چالش‌های متعدد، همچنان در بسیاری از نقاط کشور جریان داشته و تلاش‌ها برای حفظ و تقویت نظام صحتی از سوی نهادها به خصوص نهادهای داخلی و بین‌المللی ادامه یافته است. مراکز صحتی اولیه در بخش‌هایی از کشور به ارائه خدمات ابتدایی مانند مراقبت‌های مادر و کودک، واکسیناسیون و رسیدگی به بیماری‌های شایع پرداخته‌اند و در برخی موارد، اقدامات حمایتی از سوی سازمان‌های بین‌المللی توانسته بخشی از نیازهای مردم را پاسخ دهد. با این حال، نظام صحتی افغانستان با مشکلاتی نظیر کمبود دارو، کاهش تعداد متخصصان، ضعف در زیرساخت‌ها و محدودیت دسترسی در مناطق دورافتاده مواجه است. کاهش بودجه‌های صحتی، مهاجرت کادرهای مسلکی، و عدم دسترسی گسترده به خدمات صحتی پیشرفته، از جمله چالش‌های قابل توجه محسوب می‌شوند.

وضعیت کلی خدمات صحتی

خدمات صحتی در افغانستان در کل با چالش‌های روبه‌رو است که ناشی از سال‌ها جنگ، بی‌ثباتی سیاسی و کمبود منابع مالی می‌باشد. دسترسی به خدمات صحتی برای بسیاری از مردم، به‌ویژه در مناطق روستایی و دورافتاده، محدود است. طبق گزارش‌ها نزدیک به ۶۷ فیصد از جمعیت افغانستان به خدمات اولیه صحتی دسترسی ندارند.³³ سوءتغذیه و بیماری‌های واگیر مانند مالاریا و سل همچنان از مشکلات عمده صحتی هستند، در حالی که کمبود امکانات درمانی و تجهیزات طبی، ارائه خدمات را دشوارتر کرده است. علاوه بر این، سیاست‌های محدودکننده‌ای که بر مشارکت زنان در بخش صحت اعمال شده است، ارائه خدمات صحتی به زنان و کودکان را با موانع بیشتری روبه‌رو کرده است. با وجود تلاش‌ها برای بهبود وضعیت، کمبود بودجه و زیرساخت‌های ناکافی همچنان مانع پیشرفت در این بخش می‌شود. این وضعیت نیازمند توجه فوری و سرمایه‌گذاری‌های پایدار است تا

³³. طلوع نیوز: سالوادور: ۲۳ درصد از جمعیت افغانستان به خدمات صحتی دسترسی ندارند، ۲۹ عترب ۱۴۰۳، لینک:

<https://tolonews.com/fa/health-۱۹۱۷۴۹>

بتواند نیازهای صحتی مردم افغانستان را برآورده کند و از بحران‌های انسانی بیشتر جلوگیری نماید.

کمبود امکانات و زیرساخت‌های صحتی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، بحران کمبود امکانات و زیرساخت‌های صحتی در افغانستان به شدت نمایان بود و چالش‌های جدی برای مردم و نظام صحتی این کشور ایجاد کرد. بر اساس گزارش‌های سازمان جهانی صحت، بیش از ۱۸۰۰ مرکز صحتی در سراسر افغانستان تعطیل یا معلق شده‌اند که این مراکز پیشتر خدمات صحتی اولیه را به حدود ۲۰ میلیون نفر ارائه می‌کردند. در ولایت‌هایی مانند غزنی و بامیان، فعالیت ۳۹ مرکز صحتی شامل کلینیک‌های کوچک، مراکز فرعی و تیم‌های سیار به‌طور کامل متوقف شد. کاهش دسترسی به خدمات صحتی به‌ویژه برای زنان و کودکان، باعث افزایش مرگ‌ومیر در میان این گروه‌های آسیب‌پذیر شده است. همچنان نبود زیرساخت‌های پیشرفته و تجهیزات طبی کافی در مناطق روستایی و دورافتاده، درمان بیماران را به یک چالش پیچیده و خطرناک تبدیل کرده است. نبود نیروی انسانی متخصص نیز یکی دیگر از مشکلات این سال بود؛ گزارش‌ها نشان می‌دهد که افغانستان به بیش از ۱۸ هزار قابله نیاز دارد، در حالی که محدودیت‌های اعمال‌شده برای تعلیم دختران باعث کاهش تعداد قابله‌ها در آینده خواهد شد.³⁴

علاوه بر این، تأثیر تحریم‌ها و کاهش کمک‌های خارجی فشار بیشتری بر سکتور صحت وارد کرد. در اوایل سال ۱۴۰۳، کمک‌های مستقیم خارجی به بخش صحت افغانستان کاهش یافت و این امر توانایی نظام صحتی را در تأمین دارو، تجهیزات طبی و پرداخت حقوق کارکنان صحتی محدود کرد. در نتیجه، بیماری‌های واگیر مانند سوءتغذیه حاد و بیماری‌های تنفسی به‌سرعت گسترش یافتند. بر اساس آمار سازمان جهانی صحت، حدود ۷۲ فیصد از ساکنان مناطق ولسوالی‌ها به خدمات ثانوی صحتی دسترسی ندارند. همچنان، با بسته شدن ۱۸ مرکز صحتی توسط صندوق نجات کودکان و احتمال توقف

³⁴. KABUL NOW: UN: Afghanistan Urgently Needs Additional ۱۸,۰۰۰ Trained Midwives, ۲۲ Aug ۲۰۲۴, link: <https://kabulnow.com/۲۰۲۴/۰۸/un-afghanistan-urgently-needs-۱۸۰۰۰-more-trained-midwives/>

فعالیت ۸۰ فیصد مراکز صحت سازمان جهانی صحت تا میانه سال ۲۰۲۵، نگرانی‌ها درباره آینده خدمات صحتی در کشور افزایش یافت. با وجود اعلام بودجه توسط رهبر امارت اسلامی برای ساخت ۳۱۸ شفاخانه جدید در سطح ولسوالی‌ها، مشکلات اقتصادی و نبود مکانیزم‌های مؤثر برای اجرای این برنامه‌ها، همچنان مانع پیشرفت بوده است. این وضعیت نیاز به حمایت گسترده جامعه بین‌المللی و سرمایه‌گذاری پایدار در زیرساخت‌های صحتی افغانستان را به شدت برجسته می‌کند.³⁵

کمبود کادرهای درمانی متخصص

ضمن دستاوردهای صحتی فراوان در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، نبود یا کمبود کادرهای درمانی متخصص به عنوان یکی از اساسی‌ترین چالش‌های نظام صحتی افغانستان مطرح بود. طبق گزارش‌ها افغانستان به بیش از ۱۸۰۰۰ قابل‌نیاز دارد، اما به دلیل محدودیت‌های تعلیمی بر دختران، تعلیم و تأمین این نیروی حیاتی با تهدید مواجه شده است. همچنان، محدودیت بر مشارکت زنان در سکتور صحتی و کاهش تعداد قابل‌ه‌ها و داکتران زن، دسترسی زنان به خدمات درمانی را دشوارتر کرده است. کمبود کادرهای درمانی متخصص در افغانستان به ویژه در بخش‌های زنان و کودکان، یکی از چالش‌های اصلی نظام صحتی کشور بود. این محدودیت‌ها، همراه با کاهش تعداد پرسنل صحتی زن که به دلیل شرایط سخت کشور را ترک کرده‌اند، باعث افزایش مرگ‌ومیر مادران و نوزادان شده است. براساس گزارش‌ها، روزانه بیش از ۲۴ مادر و ۱۶۷ نوزاد در افغانستان به دلیل بیماری‌های قابل پیشگیری جان خود را از دست می‌دهند.³⁶ طوریکه در سال قبل گزارش شده بود که تنها مرکز تشخیص و درمان سرطان در کشور با کمبود پزشکان متخصص، تجهیزات و دارو روبه‌رو بود؛ این مرکز روزانه بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ بیمار سرطانی را پذیرش

³⁵. نظام بهداشت افغانستان در ۱۴۰۳، ۳۰ حوت ۱۴۰۳ ش، لینک:

<https://tolonews.com/index.php/fa/health-۱۹۳۵۳۹>

³⁶ The Guardian: I begged them, my daughter was dying': how Taliban male escort rules are killing mothers and babies, ۳ Apr ۲۰۲۵, link:

<https://www.theguardian.com/global-development/۲۰۲۵/apr/۰۳/i-begged-them-my-daughter-was-dying-how-taliban-male-escort-rules-are-killing-mothers-and-babies?>

می‌کرد، اما به دلیل نبود امکانات کافی، بسیاری از بیماران ناگزیر به انتظار چند هفته‌ای برای درمان بودند. این مرکز تنها ۴۰ تخت بستری داشت که ۱۸ تخت برای مردان، ۱۸ تخت برای زنان و ۴ تخت برای کودکان اختصاص یافته بود.³⁷ این وضعیت ضعف شدید در ارائه خدمات به بیماران سرطانی و نبود پرسنل متخصص کافی را به وضوح نمایان می‌کرد. همچنان در ولسوالی‌های دوردست مانند کوهستانات و خواهان بدخشان، نبود مراکز درمانی مجهز و حضور نداشتن داکتران متخصص باعث شد که بسیاری از بیماران در مسیر رسیدن به مراکز صحتی جان خود را از دست دهند. در ولایت‌های جنوبی از جمله کندهار نیز، بیماران برای درمان مجبور به سفر به کشورهای همسایه شدند که این امر هزینه‌های سنگینی را به خانواده‌های فقیر تحمیل کرد.³⁸ علاوه بر آن، کاهش کمک‌های خارجی و تحریم‌ها توانایی حکومت در تأمین دارو، تجهیزات و پرداخت حقوق پرسنل صحتی را نیز محدود کرده‌اند. این وضعیت نیاز فوری به تعلیم، استخدام نیروی متخصص و بازسازی ساختار منابع انسانی سکتور صحت را برجسته ساخته است.

در کنار این، تصمیم رهبری امارت اسلامی مبنی بر مسدود ساختن تمام انستیتیوت‌های طبی دخترانه،³⁹ بازتاب‌های گسترده‌ای در سطح ملی و بین‌المللی داشت و به عنوان یکی از تصمیمات بحث‌برانگیز در حوزه تعلیم و صحت شناخته شد؛ سازمان ملل متحد این اقدام را تهدیدی جدی برای سیستم صحتی افغانستان دانست و به شدت از آن انتقاد کرد، در حالی که یوناما (دفتر هیئت معاونت سازمان ملل متحد در افغانستان) هشدار داد که این محدودیت‌ها می‌تواند اثرات منفی عمیقی بر زندگی زنان و کودکان افغان داشته باشد و از امارت اسلامی خواست تا در این تصمیم تجدیدنظر کند، در همین حال، سازمان داکتران بدون مرز اعلام کرد که مسدودیت انستیتیوت‌های طبی برای دختران می‌تواند در آینده سبب کمبود کادرهای طبی زن شود، که این مسئله به نوبه خود دسترسی زنان افغان به

³⁷. سلام وطندار فارسی: باشندگان بخش‌های درو دست: با محدودیت دسترسی به خدمات درمانی رو به روییم، ۶ خوت، ۱۴۰۲، لینک: <https://swn.af/national-cancer-control-program-۳۲-thousand-people-have-been-infected-in-almost-two-years/>

³⁸. سلام وطندار فارسی: برنامه ای ملی کنترل سرطان: در نزدیک به دو سال ۳۲ هزار تن مبتلا شده اند، ۱۶ بهمن ۱۴۰۲، لینک: <https://swn.af/residents-of-remote-areas-we-are-facing-limited-access-to-medical-services/>

خدمات صحتی ضروری را به شدت محدود خواهد کرد؛ این تصمیم همچنان واکنش تند شماری از کشورها از جمله فرانسه و آلمان را برانگیخت، به گونه‌ای که وزیر خارجه آلمان آن را نه تنها نقض آشکار حقوق زنان دانست، بلکه تأکید کرد که این ممنوعیت، زندگی افراد بی‌شماری را نیز به خطر می‌اندازد.

کمک‌های بین‌المللی و برنامه‌های صحتی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، نهادهای بین‌المللی مانند سازمان جهانی صحت، یونیسف و اتحادیه اروپا تلاش‌هایی گسترده برای بهبود وضعیت صحتی در افغانستان انجام دادند، هرچند این اقدامات در برابر بحران‌های ساختاری موجود کافی نبوده است. یکی از مهم‌ترین برنامه‌ها، واکسیناسیون سراسری پولیو بود که با موفقیت اجرا شد و همزمان پیشرفت‌هایی نیز در زمینه تولید داروهای داخلی ثبت گردید. اما در کنار این دستاوردها، چالش‌های گسترده‌ای باقی ماند. سازمان جهانی صحت هشدار داد که تا ماه جون ۲۰۲۵، حدود ۸۰ فیصد از مراکز صحتی تحت حمایت این نهاد در خطر تعطیلی قرار دارند. این مراکز قبلاً خدمات ابتدایی را به میلیون‌ها نفر ارائه می‌دادند و تعطیلی آن‌ها، به‌ویژه در مناطق دورافتاده، تأثیرات مخربی بر دسترسی مردم به خدمات صحتی گذاشت. این وضعیت بیانگر ضرورت سرمایه‌گذاری‌های پایدار و حمایت گسترده‌تر بین‌المللی برای حفظ و توسعه زیرساخت‌های صحتی کشور است.

بر اساس گزارش دفتر هماهنگی امور بشردوستانه سازمان ملل متحد (OCHA)، از زمان روی کار آمدن امارت اسلامی تا پایان نومبر ۲۰۲۴، مجموع کمک‌های بشردوستانه بین‌المللی به افغانستان به حدود ۶.۷ میلیارد دلار رسید. با این حال، این کمک‌ها پاسخ‌گوی تمام نیازها نبودند. در سال ۲۰۲۴، سازمان ملل برای رسیدگی به وضعیت ۱۷.۳ میلیون نفر از افراد آسیب‌پذیر، ۳ میلیارد دلار تقاضا کرد، اما فقط حدود ۳۰ فیصد آن تأمین شد؛ در حالی که شمار واقعی افراد نیازمند به کمک‌های فوری نزدیک به ۲۴ میلیون نفر می‌رسید.⁴⁰ در همین راستا، یونیسف نیز مبلغ ۱.۴۴ میلیارد دلار برای کمک به بحران

40. kabul now: Afghanistan Receives \$6.7 Billion in Humanitarian Aid Since Taliban Takeover, Says UN, ۴ nov ۲۰۲۴, link:

انسانی افغانستان درخواست کرد که تنها ۵۶ فیصد آن تأمین گردید.⁴¹ اتحادیه اروپا نیز در سال ۲۰۲۴، مبلغ ۱۵۰ میلیون یورو کمک بشردوستانه به افغانستان اختصاص داد که از آن، ۳۱ میلیون یورو به بخش صحت تعلق گرفت. این کمک‌ها عمدتاً از طریق سازمان جهانی صحت (WHO) و صندوق جمعیت سازمان ملل (UNFPA) برای ارائه خدمات صحتی به زنان و کودکان در مناطق دورافتاده افغانستان به کار گرفته شد.⁴² اما در اوایل سال ۲۰۲۵، به دلیل کاهش منابع مالی، بیش از ۲۰۰ مرکز صحتی که تحت حمایت WHO فعالیت می‌کردند، تعطیل شدند. این امر دسترسی ۸۴.۱ میلیون نفر به خدمات صحتی را در ۲۸ ولایت کشور مختل کرد و زمینه گسترش بیماری‌های واگیر مانند سرخک، مالاریا و فلج اطفال را فراهم ساخت.⁴³ مجموع این وضعیت‌ها، بر اهمیت تداوم حمایت‌های جهانی و لزوم افزایش سرمایه‌گذاری در نظام صحتی افغانستان تأکید دارد تا بتوان از گسترش بحران‌های صحتی در آینده جلوگیری کرد.

<https://kabulnow.com/۲۰۲۴/۱۱/afghanistan-receives-۶-۷-billion-in-humanitarian-aid-since-talibans-return-to-power-un-reports/>

41. UNICEF: UNICEF Afghanistan Humanitarian Situation Report: ۰۱ January - ۳۱ December, ۲۰۲۴, link: <https://www.unicef.org/afghanistan/documents/unicef-afghanistan-humanitarian-situation-report-۰۱-january-۳۱-december-۲۰۲۴>

42 An official EU website: EU announces €۱5۰ million in humanitarian aid for Afghanistan crisis, ۱۰ june ۲۰۲۴, link:

https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/eu-announces-eu۱5۰-million-humanitarian-aid-afghanistan-crisis-۲۰۲۴-۰۶-۱۰_en

43. AP: Afghan children will die because of US funding cuts, aid official says, ۱5 APRIL ۲۰۲5, LINK: <https://apnews.com/article/۳۳۱f۷۲۴۷5e۲b۰5۶۹e۲۳۷۸۴cae۱۶۴۰e۰۴>

فرهنگ

فرهنگ و رسانه در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵) نیز در افغانستان همچنان به عنوان بخش‌های تأثیرگذار اجتماعی، به حیات خود ادامه داده اند. فرهنگ غنی و متنوع این سرزمین، که ریشه در تاریخ، مذهب و سنت‌های محلی دارد، هنوز در زندگی روزمره مردم حضوری پررنگ دارند و در قالب‌های مختلف مانند شعر، صنایع دستی و مراسم قومی بازتاب می‌یافت. در کنار آن، رسانه‌ها هرچند با فضای محدودتر نسبت به گذشته - تلاش دارند تا نقش خود را در اطلاع‌رسانی و آگاهی‌دهی ایفا کنند. در جریان این سال رسانه‌ها به موضوعات مختلف به ویژه در بخش‌های اجتماعی تمرکز داشته اند. در برخی مناطق، برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی همچنان به زبان‌های ملی و محلی تولید و پخش شدند. با این حال، محدودیت‌هایی در حوزه آزادی بیان، سانسور محتوا، و کاهش حضور زنان در رسانه‌ها، فضای فرهنگی و رسانه‌ای را با چالش‌هایی مواجه ساخته است. با وجود این شرایط، بخشی از جامعه فرهنگی و رسانه‌ای کشور امیدوارانه برای حفظ و گسترش ارزش‌های فرهنگی، و تداوم فعالیت‌های مسالمت‌آمیز فرهنگی و رسانه‌ای در تلاش بوده اند.

رسانه‌ها و آزادی بیان

با آمدن دوباره امارت اسلامی و ایجاد وضع کنترل بر رسانه‌ها، تغییرات قابل تحسین از قبیل حذف برنامه‌های مخالف با فرهنگ اسلامی و افغانی به وجود آمده است، اما وضعیت آزادی بیان و رسانه‌ها در افغانستان با افزایش چشمگیر محدودیت‌ها و فشارها مواجه شده است. بر اساس گزارش مرکز خبرنگاران افغانستان، در این سال دست کم ۱۸۱ مورد نقض حقوق رسانه‌ها و خبرنگاران ثبت گردیده است که شامل ۱۳۱ مورد تهدید و ۵۰ مورد بازداشت می‌باشد. از میان بازداشت‌شدگان، پنج خبرنگار به حبس‌های دو تا پنج سال محکوم شده‌اند.⁴⁴ همچنان، ۱۸ رسانه به دلیل اعمال محدودیت‌ها و بحران‌های مالی فعالیت خود را متوقف کرده‌اند که از این میان، ۱۴ رسانه تا زمان اخذ اجازه بازگشایی

⁴⁴ DW: ثبت بیش از ۱۸۰ مورد نقض حقوق خبرنگاران در افغانستان در ۲۰۲۴، لینک:

<https://www.dw.com/fa-af/۲۰۲۴-در-افغانستان-در-مورد-نقض-حقوق-خبرنگاران-در-افغانستان/a-۷۱۱۶۳۷۷۳?>

نیافته‌اند.⁴⁵

پالیسی‌های رسانه‌ای امارت اسلامی در سال ۱۴۰۳ با صدور حداقل هفت فرمان جدید، محدودیت‌های بیشتری بر رسانه‌ها تحمیل کرده است. این فرمان‌ها شامل ممنوعیت پخش زنده برنامه‌های سیاسی، منع تماس تلفنی زنان با رسانه‌ها در برخی ولایات، ممنوعیت نشر تصاویر جانداران و الزام به استفاده از واژه‌های خاص برای کشته‌شدگان امارت اسلامی می‌باشد. همچنان، قانون امر به معروف و نهی از منکر امارت اسلامی با اعطای اختیارات وسیع به محتسبان، نظارت و کنترل بیشتری بر فعالیت‌های رسانه‌ای اعمال کرده است. در نتیجه این اقدامات، افغانستان در رتبه‌بندی جهانی آزادی رسانه‌ها توسط گزارشگران بدون مرز، از جایگاه ۱۵۲ به ۱۷۸ سقوط کرده و در میان پنج کشور خطرناک برای خبرنگاران قرار گرفت.⁴⁶

حفاظت از آثار باستانی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، افغانستان شاهد تلاش‌های قابل توجهی برای حفاظت و بازسازی آثار باستانی خود بود. بر اساس گزارش‌ها، وزارت اطلاعات و فرهنگ افغانستان توانست از قاچاق ۵۳۸ قلم آثار تاریخی جلوگیری کند، که شامل وسایل فلزی، آثار دوره برنز و دوره اسلامی مانند مسکوکات و زیورآلات بود. همچنان، بیش از ۱۵۰ ساحه تاریخی و باستانی در ولایت‌های مختلف کشور کشف و ثبت شد، از جمله ۹۰ ساحه در ولایت جوزجان و ۲۰ ساحه در ولایت هلمند. این کشفیات بیانگر تلاش‌های مسئولین در این عرصه و نشان‌دهنده غنای فرهنگی و تمدنی افغانستان است که در طول قرن‌ها محل تلاقی تمدن‌های بزرگ بوده است.⁴⁷

⁴⁵. مرکز خبرنگاران افغانستان: مرکز خبرنگاران افغانستان وضعیت آزادی رسانه‌ها و خبرنگاران ۶۰۰ دسامبر ۲۰۲۴، لینک:

<https://afjc.media/%DA%AF%DA%B2%DA%A7%DA%B1%DA%B4-%D9%A7%DA%A7%DB%AC-%D9%A8%DB%AC%DA%9A%D9%A7/press-release/afjc-releases-2024-report-on-media-freedom-in-afghanistan?>

46. RSF: ۲۰۲۴ World Press Freedom Index – journalism under political pressure, link:

<https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>

⁴⁷. طلوع نیوز: پیش‌رفت‌ها و چالش‌های بخش فرهنگی افغانستان در سال ۲۰۲۴، ۱۲ جدی ۱۴۰۳، لینک:

<https://tolonews.com/index.php/fa/arts-culture-192412>

در کنار آن، بازسازی بیش از ۱۵ آبدۀ تاریخی در ولایت‌های مختلف روی دست گرفته شده که در این میان تنها ۱۳ پروژه را برای بازسازی و حفاظت آثار فرهنگی در شش ولایت هرات، بامیان، قندهار، غور، غزنی و کابل اختصاص داده است و شامل استحکام‌کاری منار جام غور و بازسازی بالاحصار کابل بود.^{۴۸} این اقدامات نشان‌دهنده تلاش‌های مداوم برای حفظ هویت فرهنگی افغانستان در برابر تهدیدات مختلف است.

^{۴۸} . طلوع نیوز: وزارت اطلاعات و فرهنگ بر حفاظت از آثار باستانی در شش ولایت تمرکز دارد، ۲۱ جدی ۱۴۰۳ ش، لینک: <https://tolonews.com/fa/arts-culture-۱۹۲55۰>

چالش‌های اجتماعی و اقتصادی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی، با وجود تداوم شرایط دشوار اقتصادی، ساختارهای اجتماعی در افغانستان توانسته‌اند بخشی از انسجام خود را حفظ کنند. خانواده، جامعه محلی و شبکه‌های سنتی همچنان نقش مهمی در همبستگی اجتماعی ایفا کرده‌اند. با این حال، کشور با چالش‌های فزاینده‌ای در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی روبه‌رو است. از یک سو، فقر گسترده، بیکاری مزمن، کاهش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، محدودیت در گردش پول و تجارت، اقتصاد را در وضعیت شکننده‌ای قرار داده است. از سوی دیگر، کاهش مشارکت گروه‌های اجتماعی به‌ویژه زنان در عرصه‌های تعلیمی، فرهنگی و اقتصادی، گسترش مهاجرت‌های اجباری، و افزایش آسیب‌های اجتماعی از جمله کودکان کارگر، و مهاجران بازگشته، از نشانه‌های بحران اجتماعی به شمار می‌روند. با وجود این فشارها، تلاش‌های امارت اسلامی، حضور فعال نهادهای خیریه و کمک‌های انسانی همچنان امیدهایی برای کاهش تبعات این بحران‌ها و تقویت ظرفیت‌های درونی کشور زنده نگه‌داشته‌اند.

سطح بیکاری

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، نرخ بیکاری در افغانستان در مقایسه با سال قبل پائین آمده، هرچند که کم است ولی با آن هم قابل تحسین می‌باشد. طبق گزارش‌های بانک جهانی، نرخ بیکاری کلی در افغانستان در سال ۲۰۲۴ به ۱۳٪ رسید که نسبت به سال ۲۰۲۳ (۱۴٪، ۳۹٪) کاهش یافته است.⁴⁹ با این حال، نرخ بیکاری جوانان در سال ۲۰۲۴ به ۱۶٪، ۶۹٪ رسیده که نشان‌دهنده چالش‌های جدی در جذب نیروی کار جوان است. طوریکه در بخش اقتصادی تذکر رفت، هرچند که عایدات دولت زیاد شده است، اما کمبود فرصت‌های شغلی برای جوانان پا برجا بوده است. بانک جهانی همچنان هشدار داده است که برای بهبود وضعیت اقتصادی افغانستان، کشور به سرمایه‌گذاری در

⁴⁹ TRADING: افغانستان-نرخ بیکاری، لینک:

<https://fa.tradingeconomics.com/afghanistan/unemployment-rate>

بخش‌های کشاورزی و معادن نیاز دارد.

از سوی دیگر، مهاجرت به کشورهای همسایه نیز افزایش یافته است، طوری که حدود ۷ میلیون افغان در ایران و پاکستان زندگی می‌کنند و بسیاری از آن‌ها به دلیل مشکلات اقتصادی و امنیتی به این کشورها مهاجرت کرده‌اند.⁵⁰ این شرایط بحرانی، فشارهای اقتصادی بیشتری به مردم افغانستان وارد کرده و چالش‌های اجتماعی و اقتصادی را تشدید کرده است.

از سوی دیگر، بازار کار افغانستان در این سال با چالش‌های بی‌سابقه‌ای مواجه بود. یکی از مهم‌ترین چالش‌ها، اختطاف سرمایه‌گذاران بود که امنیت اقتصادی را به شدت خدشه‌دار کرد. براساس گزارش‌ها ده مورد اختطاف تاجران در این سال در کشور ثبت شده است.⁵¹ این اقدامات موجب شد تعدادی از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی سرمایه‌های خود را از کشور خارج کنند که این امر نه تنها منجر به کاهش فرصت‌های شغلی شد، بلکه اعتماد عمومی به بازار کار را نیز تضعیف کرد. افزون بر آن، کاهش مشاغل رسمی و غیررسمی، به‌ویژه در سکتور خصوصی، ضربه بزرگی بر اقتصاد وارد کرد؛ به‌گونه‌ای که سطح اشتغال در سکتور خصوصی به کمتر از ۵۰ فیصد ظرفیت قبلی رسید. شرکت‌ها مجبور به کاهش دستمزدها یا اخراج کارمندان خود شدند.

فقر اقتصادی

همزمان با تلاش‌های فراوان مسؤولین در امارت اسلامی افغانستان، فقر اقتصادی در سال ۱۴۰۳ خورشیدی معضل دیگری بود که وضعیت زندگی میلیون‌ها افغان را به‌طور مستقیم تحت تأثیر قرار داد. بیان نیوز به نقل از شاخص جهانی گرسنگی (GHI)، گزارش داده است که افغانستان با قرار گرفتن در رتبه ۱۱۶ ام در میان ۱۲۸ کشور نسبت به سال گذشته که در رتبه ۱۱۴ ام قرار داشت دو پله به کام فقر سقوط کرده است. این نهاد که به

50. TOLO news: UNHCR Demands \$۶۲۰.۴ Millions to Assist Afghan Migrants, ۸ Apr ۲۰۲۴, link: <https://tolonews.com/business-۱۸۸۱۹۴?>

51. الاماره دری: شردۀ دستاوردہای سکتور امنیتی و دفاعی کشور طی سال ۱۴۴۵ هجری قمری، ۱۶ میزان ۱۴۰۳، لینک: <https://www.alemarahdari.af/articles-and-views/افشردۀ-دستاوردہای-سکتور-امنیتی-و-دفاعی/>

مهاجرت و پناهندگی

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، بحران مهاجرت و پناهندگی در افغانستان به یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و انسانی این کشور باقی ماند. اخراج‌های گسترده از کشورهای همسایه، بازگشت‌های اجباری، کمبود منابع، و نبود امکانات کافی برای اسکان مهاجران بازگشتی، وضعیتی بحرانی و چندلایه را رقم زد.

وضعیت مهاجران در کشورهای میزبان

مهاجران افغان در کشورهای میزبان، به‌ویژه ایران و پاکستان، با مشکلاتی نظیر اخراج‌های اجباری، بدرفتاری، و تبعیض در دسترسی به خدمات مواجه بودند. در ایران، مهاجران بدون مدرک از حق دسترسی به تعلیم، درمان و حتی خدمات بانکی محروم شده‌اند. در پاکستان، بسیاری از پناهندگان با ترس دائمی از بازداشت و اخراج زندگی می‌کنند. این شرایط، بارها موجب نگرانی نهادهای بین‌المللی شده است. سازمان ملل، صلیب سرخ و سایر نهادهای حقوق بشری، خواستار رفتار انسانی با مهاجران افغان و رعایت حقوق بین‌المللی پناهندگان شده‌اند. با وجود این، به‌نظر می‌رسد فشارهای اقتصادی، سیاسی و امنیتی در کشورهای میزبان باعث شده که سیاست‌های سختگیرانه علیه مهاجران افغان ادامه یابد.⁵⁵

اخراج‌های گسترده از ایران، پاکستان و ترکیه

اخراج مهاجران افغان از ایران در سال ۱۴۰۳ با شدت ادامه یافت. بر اساس منابع رسمی، بیش از ۱.۱ میلیون مهاجر افغان در قالب ۱'۱۹۰ مرحله اخراج به کشور بازگردانده شدند. تعداد زیادی از این افراد در شرایط دشوار و بدون دسترسی به خدمات اولیه، به افغانستان برگشتند. در ایران، این اقدامات در قالب کمپین‌های امنیتی شدت گرفت و شامل مسدود شدن حساب‌های بانکی، بازداشت‌های گسترده و محرومیت از خدمات تعلیمی و درمانی برای مهاجران بدون مدرک بود. در پاکستان نیز، دولت این کشور اعلام

⁵⁵. طلوع نیوز: سال گذشته خورشیدی برای مهاجران افغان، پرحاشیه و دردسر ساز بود، اول حمل ۱۴۰۴ ش، لینک:

<https://tolonews.com/fa/afghanistan-۱۹۳۵۴۰>

کرد که تا پایان اپریل ۲۰۲۵، مهاجرانی که منتظر اسکان مجدد در کشورهای ثالث هستند و تاکنون منتقل نشده‌اند، به‌زور اخراج خواهند شد. از اکتبر ۲۰۲۳ تا جنوری ۲۰۲۵، بیش از ۸۵۰'۰۰۰ افغان از پاکستان اخراج شدند. با این حال، تخمین زده می‌شود حدود ۸۰۰'۰۰۰ افغان دیگر به‌صورت غیرقانونی در پاکستان باقی مانده‌اند.⁵⁶

در ترکیه نیز، دولت در سال ۱۴۰۳ بیش از ۱۴۰'۰۰۰ مهاجر غیرقانونی را اخراج کرد که افغان‌ها سهم بزرگی از این تعداد را تشکیل می‌دادند.⁵⁷ تنها در یک مورد، ۳۲۵ مهاجر افغان از استانبول اخراج شدند؛ ترکیه، به‌عنوان یکی از مسیرهای اصلی مهاجرت افغان‌ها به اروپا، با بازداشت‌های گسترده، شرایط بد بازداشتگاه‌ها و اخراج اجباری مواجه است. سازمان بین‌المللی مهاجرت به هر یک از این افراد کمک مالی معادل ۱۵۰ یورو ارائه کرد، اما همچنان نگرانی‌ها درباره نقض حقوق بشر و تعهدات بین‌المللی کشورهای میزبان در پیوند به مهاجرین پابرجاست.

پیامدهای داخلی بازگشت مهاجرین

بازگشت گسترده مهاجرین، فشار بی‌سابقه‌ای را بر زیرساخت‌های ضعیف افغانستان وارد کرده است. سازمان ملل متحد گزارش داده که در سال ۲۰۲۴، بیش از ۵۰۰'۰۰۰ نفر به‌دلیل بلایای طبیعی مانند سیلاب‌ها و خشکسالی‌ها آواره شدند. علاوه بر این، حدود ۶ میلیون نفر به‌عنوان افراد بی‌جاشده داخلی در کشور زندگی می‌کنند. بازگشت مهاجرین در چنین شرایطی، بحران سرپناه، غذا و اشتغال را تشدید کرده است. سازمان‌های امدادرسان هشدار داده‌اند که تعداد کثیری از بازگشت‌کنندگان برای بقا در زمستان به کمک‌های فوری نیاز دارند. بسیاری از این افراد در مناطق دورافتاده و سردسیر بدون پناهگاه مناسب زندگی می‌کنند. در نتیجه، جامعه جهانی برای سال ۲۰۲۵ فراخوانی

56. INTERNATIONAL THE NEWS: Over 5۰۰,۰۰۰ Afghans displaced due to climate disasters in ۲۰۲۴: IOM, ۲5 Feb ۲۰۲5, link: <https://www.thenews.com.pk/print/۱۲۸۷۲5۳-over-5۰۰۰۰۰-afghans-displaced-due-to-climate-disasters-in-۲۰۲۴-iom?>

57. Bayraktar Attorneys: Over ۱۴۰,۰۰۰ irregular deported from Turkey in ۲۰۲۴, link: <https://www.bayraktarattys.com/over-۱۴۰۰۰۰-irregular-migrants-deported-in-۲۰۲۴-turkeys-commitment-to-combating-illegal-migration>

برای تأمین ۴۲.۲ میلیارد دالر کمک بشردوستانه صادر کرده تا بتواند به ۸.۱۶ میلیون نفر از نیازمندان در افغانستان کمک‌رسانی کند.⁵⁸

⁵⁸. Bayan News OCHA's ۲۰۲5 Plan for Humanitarian Aid in Afghanistan: \$۲.۴۲ Billion Needed, ۱۹ Dec, ۲۰۲۴
link: <https://bayannews.af/en/۲۰۲۴/۱۲/۱۹/ochas-۲۰۲5-plan-for-humanitarian-aid-in-afghanistan-۲-۴۲-billion-needed/>

گروه‌های آسیب پذیر

معلولین و متقاعدین

سال ۱۴۰۳ خورشیدی برای معلولین و متقاعدین در کل پر چالش بود، از یک سو معلولین از کمبودی حقوق شان شکایت داشتند از سوی دیگر حقوق متقاعدین که پول تقاعد شان از نظام جمهورییت بالای دولت باقی مانده بود، داده نشد. بر اساس گزارش‌های داخلی، میزان حقوق ماهانه معلولین ملکی به ۳ هزار افغانی و معلولین نظامی به ۵ هزار افغانی کاهش یافت. این مبلغ در عمل برای تأمین نیازهای ابتدایی زندگی کافی نیست. بر پایه گزارش دفتر هماهنگی امور بشردوستانه ملل متحد (اوپا)، شمار معلولین در افغانستان به ۴.۲ میلیون نفر می‌رسد، در حالی که منابع رسمی امارت اسلامی تنها ۱۸۰ هزار نفر را گزارش داده‌اند.⁵⁹

در همین حال برخی از معلولین از عدم پرداخت منظم حقوق شکایت دارند. گزارش‌ها حاکی از آن است که برخی از آنان مجبور به گدایی یا انجام کارهای سخت و ناپایدار شده‌اند. در کنار معلولین، وضعیت متقاعدین (بازنشستگان) در سال ۱۴۰۳ نگران کننده بود. طوریکه بارها اعتراض کردند و به امیرالمومنین نامه نوشتند. برخی از این افراد برای تأمین مخارج زندگی به کارهای سنگین و حتی اجاره‌نشینی با شرایط نامناسب روی آورده‌اند. با آن که رهبر امارت اسلامی دستور توقف اخذ پول تقاعد از معاشات کارمندان دولتی را صادر کرد، اما این اقدام نیز نتوانست بحران سیستم تقاعد را بهبود بخشد. در همین حال کارمندان که در ۳۰ ماه نخست امارت اسلامی از معاشات شان هزینه تقاعد کسر گردیده بود در هفته‌های اخیری سال ۱۴۰۳ خورشیدی حقوق تقاعدی شان در این مدت را از سوی وزارت خانه‌ها دریافت نمودند.

⁵⁹. رادیو آزادی: معلولان در افغانستان از عدم توجه و پرداخت نشدن معاش وامتیازات، غویی ۱۴۰۳، لینک:

https://www.google.com/url?sa=t&crct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiN25YQOOMAxWt2AIHHVvKALSMQFnoECBUQAQ&url=https%3A%2F%2Fda.azadiradio.com%2Fa%2F29292922.html&usg=AOvVaw1SYWVvVWcn_I7DLEAIrtW&opi=89978449

دختران و زنان

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، وضعیت اجتماعی و حقوقی زنان در افغانستان به شکل سال‌های قبلی باقی ماند. با بازگشت امارت اسلامی به قدرت در سال ۱۴۰۰، فضای اجتماعی برای زنان نسبتاً محدود شد و این روند در سال ۱۴۰۳ نیز ادامه یافت. نه تنها اینکه دختران از تحصیل در مکاتب متوسطه و لیسه محروم‌اند، بلکه در برخی از ولایات از ورود به پارک‌ها، حمام‌ها و دیگر فضاهای عمومی نیز منع شده‌اند.⁶⁰ تعلیم، یکی از پایه‌های اصلی پیشرفت اجتماعی است، عملاً از دسترس میلیون‌ها دختر خارج شده است. طبق گزارش دیده‌بان حقوق بشر، بیش از ۸۰ فیصد دختران بین سنین ۱۲ تا ۱۸ سال از تعلیم بازمانده‌اند. این در حالی است که پیش از سال ۱۴۰۰، حدود ۳.۵ میلیون دختر در مکاتب مصروف تعلیم بودند،⁶¹ اما اکنون این رقم کاهش یافته است. ممنوعیت تعلیم دختران فراتر از صنف ششم، باعث شد دست کم ۴.۱ میلیون دختر از تحصیل محروم شوند. در مجموع، حدود ۵.۲ میلیون دختر افغان از حق تعلیم بی‌بهره‌اند. این محرومیت‌ها نه تنها آسیب‌های تعلیمی بلکه پیامدهای اجتماعی گسترده‌ای چون افزایش ازدواج‌های اجباری، کار کودکان و بروز مشکلات روانی همچون اضطراب و افسردگی را به دنبال داشته است. بر اساس آمار یونیسف، بیش از ۲۴ فیصد از کودکان بین ۵ تا ۱۷ سال دچار اضطراب و حدود ۱۵ فیصد مبتلا به افسردگی‌اند که یکی از دلایل اصلی آن، شرایط ناگوار تحصیلی دختران عنوان شده است.⁶²

60. UNAMA: Summary report of country-wide women's consultations, Feb ۲۰۲۴, link:

https://unama.unmissions.org/sites/default/files/report_situation_of_afghan_women_february_۲۰۲۴.pdf

61. HUMAN RIGHTS WATCH: Taliban's Attack on Girls' Education Harming Afghanistan's Future, ۱۷ Sep ۲۰۲۴, link:

<https://www.hrw.org/news/۲۰۲۴/۰۹/۱۷/talibans-attack-girls-education-harming-afghanistans-future>

62. Afghanistan Peace Campaign: UNICEF REPORTS HIGH RATES OF ANXIETY, DEPRESSION AMONG AFGHAN CHILDREN, ۹ July ۲۰۲۴, link:

<https://afghanistanpeacecampaign.org/۲۰۲۴/۰۷/۰۹/unicef-reports-high-rates-of-anxiety-depression-among-afghan-children/>

از سوی دیگر، زنان در بازار کار نیز با فشارهای مواجه‌اند. بیش از ۹۰ فیصد زنان شاغل در نهادهای دولتی پس از بازگشت امارت اسلامی، شغل خود را از دست داده‌اند و فقط عده‌ای معدود در بخش‌های خاصی چون خدمات صحتی و تعلیم ابتدایی اجازه فعالیت دارند.⁶³ این اخراج دسته‌جمعی نه تنها وضعیت اقتصادی خانوادها را متأثر کرده، بلکه فقر، وابستگی مالی و تشدید آسیب‌پذیری اجتماعی زنان را به همراه داشته است. همچنان نبود خدمات درمانی حرفه‌ای برای زنان باردار، به افزایش چشمگیر مرگ‌ومیر منجر شده است.⁶⁴ جامعه جهانی بارها خواستار فشار بیشتر بر امارت اسلامی برای تجدیدنظر در سیاست‌هایشان نسبت به زنان شده، اما تاکنون تغییر ملموسی در این زمینه مشاهده نشده است. سازمان‌های بین‌المللی حقوق بشر، خواهان حمایت فوری از حقوق زنان و دسترسی آنان به تعلیم، خدمات صحتی و آزادی‌های ابتدایی شده‌اند.

کودکان

در سال ۱۴۰۳ خورشیدی (۲۰۲۴-۲۰۲۵)، ضمن توجه و تلاش‌های امارت اسلامی در عرصه‌های مختلف، کودکان افغان یکی از آسیب‌پذیرترین اقشار جامعه بودند. بر اساس اعلامیه صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، بیش از ۱۵ میلیون کودک افغان به کمک‌های فوری بشردوستانه شامل تعلیم، تغذیه و خدمات صحتی نیاز دارند. در حال حاضر، میلیون‌ها کودک، به‌ویژه دختران، به دلیل ممنوعیت‌های اعمال‌شده توسط امارت اسلامی از تعلیم بازمانده‌اند طوری‌که به گفته یونسکو ۶۰ فیصد کودکان و نوجوانان در افغانستان از تعلیم محروم‌اند.⁶⁵ افزون بر این، ملل متحد حدود ۳ و نیم میلیون

63. AMNESTY INTERNATIONAL: THE STATE OF THE WORLDS HUMAN RIGHTS, APRIL ۲۰۲۴, LINK:

<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/۲۰۲۴/۰۴/POL۱۰۷۲۰۰۲۰۲۴ENGLISH.pdf>

64. The Guardian, The need for women to be accompanied by a man in public is blocking access to healthcare and contributing to soaring mortality rates, say experts, ۳ Apr ۲۰۲۵, link:

<https://www.theguardian.com/global-development/۲۰۲۵/apr/۰۳/i-begged-them-my-daughter-was-dying-how-taliban-male-escort-rules-are-killing-mothers-and-babies?>

65. خبرگزاری زنان افغانستان، یونسکو: ۶۰ درصد کودکان و نوجوانان در افغانستان... ۱۴، عقر ۱۴۰۳، لینک:

<https://www.afghanwomennews.com/یونسکو-۶۰-درصد-کودکان-و-نوجوانان-در-افغان/>

کودک افغان را در مواجهه با سوء تغذیه گفته است.⁶⁶ این بحران، نه تنها زندگی کودکان را تهدید می کند، بلکه آینده ی نسل بعدی افغانستان را در معرض خطر قرار داده است. عوامل دیگری نیز بر وضعیت کودکان سایه افکنده اند. خشکسالی، بلایای طبیعی، بقایای جنگ و کندی در روندی بازسازی اقتصادی و خدمات اجتماعی موجب شده اند که ۹.۶۶ فیصد از کودکان افغانستان در فقر چندبُعدی زندگی کنند. خانواده های افغان تحت فشار فقر و گرسنگی، توان حمایت از کودکان خود را به طور کامل ندارند. بر اساس آمار ارائه شده توسط رئیس عمومی سازمان نجات کودکان، پس از به قدرت رسیدن دوباره امارت اسلامی، آمار کودکان کار ۴.۳۸ فیصد افزایش یافته است.⁶⁷ پیش از سقوط جمهوریت، ۷.۳ میلیون کودک کار در کشور وجود داشت که ۷.۲ میلیون تن از آنان به کارهای شاقه مشغول بودند. همچنان طبق گزارش اداره هماهنگی کمک های بشردوستانه ملل متحد (اوجا) در سال ۲۰۲۴، نوزده فیصد از کودکان افغانستان در حال حاضر مشغول کار هستند.⁶⁸

علاوه بر این، گزارش کمیته بین المللی صلیب سرخ نشان می دهد که در سال ۲۰۲۴، به تعداد ۳۵۹ کودک در ۲۳۴ حادثه مرتبط با مواد انفجاری کشته یا زخمی شدند. این آمار، سطح بالای ناامنی و تهدید جانی را برای کودکان نشان می دهد.⁶⁹ این وضعیت فاجعه بار، نیازمند توجه فوری جامعه بین المللی و تلاش های همه جانبه برای نجات نسل آینده افغانستان است.

⁶⁶. DW: ملل متحد: ۳،۵ میلیون کودک افغان... ۱۸ حمل ۱۴۰۴ ش، لینک:

<https://www.dw.com/fa-af/ملل-متحد-بیش-از-سه-میلیون-کودک-در-افغانستان-با-سوء-تغذیه-مواجه-خواهند-شد/a-۷۲۱۶۵۵۴۳>

⁶⁷. Save the Children: MORE THAN A THIRD OF CHILDREN SURVEYED IN AFGHANISTAN PUSHED INTO CHILD LABOUR, AS COUNTRY MARKS TWO YEARS OF TALIBAN RULE, ۱۲ AUG ۲۰۲۳, LINK: <https://www.savethechildren.net/news/more-third-children-surveyed-afghanistan-pushed-child-labour-country-marks-two-years-taliban>

⁶⁸. طلوع نیوز: اوجا ۱۹ درصد کودکان در افغانستان مشغول کار هستن، ۲۳ جوزا ۱۴۰۳ ش، لینک:

<https://tolonews.com/fa/afghanistan-۱۸۹۲۴۶>

⁶⁹. های انسانی متعدد، ۱۶ مارچ ۲۰۲۵، لینک: افغانستان: سال پاسخگویی به چالش <https://blogs.icrc.org/ir/۲۰۲۵/۰۳/۷۸۰۴/>

چشم‌انداز آینده

چالش‌های پیش رو

افغانستان در سال ۲۰۲۵ با مجموعه‌ای از چالش‌های پیچیده، ساختاری و چندبعدی روبه‌رو است که ثبات اجتماعی، اقتصادی، انسانی و توسعه پایدار کشور را با تهدیدهای جدی مواجه کرده‌اند. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، تداوم ممنوعیت تعلیم برای دختران است؛ موضوعی که به‌رغم فشارهای بین‌المللی، همچنان از سوی حاکمیت امارت اسلامی دنبال می‌شود. طبق گزارش یونیسف، در آغاز سال تحصیلی ۲۰۲۵، حدود ۴۰۰'۰۰۰ دختر دیگر از تعلیم محروم شدند و مجموع دختران محروم از تحصیل به ۲.۲ میلیون نفر رسید. سازمان ملل هشدار داده است که بیش از ۸۰ فیصد از دختران نوجوان افغان دیگر هیچ دسترسی به تعلیم رسمی ندارند؛ خطری که می‌تواند یک نسل «بی‌سواد و بی‌مهارت» را پدید آورد و پیامدهایی نظیر کاهش نیروی کار متخصص، افزایش ازدواج‌های زودهنگام، و تداوم فقر را به دنبال داشته باشد.

هم‌زمان، نظام صحتی کشور نیز در وضعیت بحرانی قرار دارد. به دلیل کمبود نیروی انسانی متخصص و کاهش شدید کمک‌های بین‌المللی، خدمات صحتی رو به زوال نهاده‌است. سازمان جهانی صحت هشدار داده که بیش از ۱۰ فیصد جمعیت افغانستان ممکن است تا پایان سال ۲۰۲۵ از دسترسی به خدمات صحتی محروم شوند.⁷⁰ از سوی دیگر، پیش‌بینی شده که بیش از ۳ میلیون زن و کودک به مراقبت‌های اضطراری صحتی نیاز خواهند داشت، اما تنها نیمی از آنان در طرح‌های فعلی پوشش داده شده است. این وضعیت، همراه با فروپاشی نظام تعلیمی و محدودیت‌های اعمال شده بر زنان، روند بازسازی اجتماعی و توسعه انسانی را با مانع مواجه کرده است.

افزون بر بحران‌های اجتماعی و خدماتی، افغانستان با مشکلات اقتصادی، مهاجرتی و اقلیمی نیز روبه‌رو است. بانک جهانی اعلام کرده که نرخ بیکاری در سال ۲۰۲۵ به بیش

70. WORLD NDTV: Over ۱۰% Of Afghans Could Lose Healthcare By ۲۰۲5-End: WHO, ۱5 Apr ۲۰۲5, link: <https://www.ndtv.com/world-news/more-than-۱۰-of-afghans-could-be-deprived-of-healthcare-by-year-end-who-۸۱۶۹۸۱۰۲>

از ۴۰ فیصد خواهد رسید و درآمد سرانه واقعی ممکن است به کمتر از ۳۰۰ دالر در سال کاهش یابد. همچنان، رشد اقتصادی کشور در سال ۲۴/۲۰۲۳ تنها ۰.۲ فیصد گزارش شده است؛⁷¹ رقیمی که نمی‌تواند خسارات وارده در سال‌های اخیر را جبران کند و بازتاب‌دهنده رکود اقتصادی است. در کنار آن، تغییرات اقلیمی نظیر خشک‌سالی‌های شدید و سیلاب‌های مکرر، امنیت غذایی و وضعیت معیشتی میلیون‌ها نفر را تحت تأثیر قرار داده‌اند. گزارش سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM) نشان می‌دهد که افغانستان یکی از کشورهایی است که بیشترین تأثیر منفی از تغییرات اقلیمی را متحمل می‌شود، در حالی که سهم بسیار ناچیزی در انتشار گازهای گلخانه‌ای دارد.⁷² از منظر مهاجرت، افغانستان در سال ۲۰۲۵ با موج بزرگی از بازگشت اجباری مهاجران مواجه خواهد بود. پیش‌بینی می‌شود که بیش از ۵.۲ میلیون مهاجر افغان از کشورهای همسایه، به‌ویژه پاکستان و ایران، به‌طور اجباری به کشور بازگردانده شوند. این در حالی است که دولت افغانستان ظرفیت جذب، اسکان و حمایت از این افراد را ندارد، امری که بحران انسانی را تشدید کرده و فشار بیشتری بر زیرساخت‌های ضعیف کشور وارد خواهد کرد. این مجموعه از بحران‌ها و چالش‌ها، از رکود اقتصادی گرفته تا بحران مهاجرت و تغییرات اقلیمی، افغانستان را در شرایطی قرار داده که بدون توجه فوری جامعه جهانی و اقدامات مؤثر در سطح ملی و بین‌المللی، روند زوال اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌تواند شتاب بیشتری بگیرد.

فرصت‌های بازسازی اجتماعی در افغانستان

باوجود چالش‌های گسترده‌ای که افغانستان در سال‌های اخیر تجربه کرده است، اما هنوز فرصت‌های مهم و پایداری برای بازسازی اجتماعی در کشور وجود دارد. این فرصت‌ها، اگر

71. WORLD BANK GROUP: The World Bank In Afghanistan, link:

<https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview?>

72. IOM: Climate Crisis Drives Displacement, Worsens Afghanistan's Humanitarian Needs: IOM Report, ۲۷ Feb

۲۰۲۵, link:

<https://roasiapacific.iom.int/news/climate-crisis-drives-displacement-worsens-afghanistans-humanitarian-needs-iom-report2>

با رویکردی جامع، مشارکت‌محور و با حمایت داخلی و بین‌المللی دنبال شوند، می‌توانند نقش مهمی در بهبود وضعیت انسانی، اقتصادی و اجتماعی کشور ایفا کنند.

• **تقویت نظام تعلیمی با در نظر داشت نقش زنان؛** بخش تعلیم و تربیت همچنان یکی از محورهای کلیدی بازسازی اجتماعی است. بر اساس گزارش یونسکو، بیش از ۶۰ فیصد جوانان افغانستان دسترسی کافی به تعلیم ندارند. توسعه برنامه‌های تعلیمی فنی و حرفه‌ای می‌تواند نیروی کار ماهر تولید کند.

• **تعلیم از راه دور و بهره‌گیری از فناوری؛** در شرایطی که میلیون‌ها کودک، به‌ویژه دختران، از تعلیم حضوری محروم شده‌اند، فناوری دیجیتال به‌عنوان بدیلی مؤثر برای تعلیم مطرح است. تحقیقات منتشرشده در پلتفرم ArXiv در سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که برنامه‌های تعلیمی موبایلی و آنلاین می‌توانند در مناطقی که مکتب‌ها تعطیل‌اند، تعلیم را تداوم بخشند. افزون بر آن، سازمان‌هایی مانند یونیسف در حال پیاده‌سازی برنامه‌های تعلیم غیر رسمی و توزیع کتب خود آموز هستند تا سطح سواد در میان کودکان و نوجوانان حفظ شود. با حمایت بین‌المللی، این روش می‌تواند به پیش‌گیری از پیدایش نسل بی سواد کمک کند.

• **بازسازی اقتصادی از طریق برنامه‌های جامعه‌محور؛** برنامه‌های جامعه‌محور نقش کلیدی در بازسازی اقتصادی ایفا می‌کنند. گزارش اداره بازرسی ویژه امریکا برای بازسازی افغانستان (SIGAR) در جنوری ۲۰۲۴ نشان می‌دهد که پروژه‌های با مقیاس کوچک با مشارکت جوامع محلی به بهبود امنیت غذایی، رشد زنجیره ارزش محصولات بومی چون زعفران، میوه خشک و قالین، و ایجاد شغل منجر شده‌اند. این نوع پروژه‌ها می‌توانند جایگزین مناسبی برای کمک‌های کوتاه‌مدت نقدی باشند و رشد اقتصادی پایدار را رقم بزنند.

• **بازگشت مهاجران متخصص و نقش آن‌ها؛** یکی دیگر از فرصت‌های ارزشمند، استفاده از دانش تجربه و منابع مهاجران افغان در خارج کشور است. مهاجرین افغان در کشورهای چون آلمان، ایالات متحده، ترکیه و ایران شامل افراد تحصیل کرده و متخصص در حوزه‌های مختلف است. به گزارش سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM)

در سال ۲۰۲۵، ایجاد پل‌های ارتباطی میان مهاجرین و نهادهای داخلی، همراه با حمایت مالی و حرفه‌ای برای بازگشت داوطلبانه، می‌تواند فرآیند بازسازی اجتماعی را شتاب بخشد.

• **بهره‌برداری از منابع غنی طبیعی؛** افغانستان دارای منابع طبیعی فراوانی است که بهره‌برداری مسئولانه از آن‌ها می‌تواند منابع مالی بازسازی را تأمین کند. به گزارش بانک جهانی، کشور دارای معادن غنی لیتیوم، مس و سنگ‌های قیمتی با ارزش تخمینی بیش از یک تریلیون دالر است. اگر سرمایه‌گذاری با شفافیت و مدیریت مؤثر صورت گیرد، این حوزه می‌تواند با ایجاد کارخانه‌های فرآوری، فرصت‌های شغلی گسترده برای جوانان فراهم آورد.

پایله

په داخلي سياست وضعيت کې لا هم د نظام بڼه مشخصه نه ده او حکومت سرپرست دی. اساسي قانون هم نه دی جوړ شوی تر څو د اتباعو اساسي حقوق او وځایب په کې مشخص شي. په داخلي امنيتي برخه کې اسلامي امارت د داعش پر خلاف سخت عمليات کړي او دغه ډله يې خپلې ده او د تېرو کالونو په څېر سر کال هم امنيتي وضعیت ټينګ و، خو په دغه برخه کې ځينې اندېښنې او ستونزې هم موجودې وې، د ملګرو ملتونو د راپور پر بنسټ د ۱۴۰۲ هـ. ل. کال په پرتله په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې په امنيتي پېښو کې تقريباً ۵۳ سلنه زياتوالی راغلی دی. په امنيتي پېښو کې دوه پېښې ډېرې درنې وې چې يوه يې د ۱۴۰۳ هـ. ل. کال د ثور پر ۲۸ مه نېټه په باميانو ولايت کې وشوه چې له امله يې دوه افغانان او درې هسپانيان ووژل شول او دوه افغانان او څلور بهرنيان چې د استراليا، ليتوانيا، ناروی او هسپانيې اوسېدونکي وول، ټپيان شول. دويمه پېښه، د قوس مياشتې پر ۲۱ مه نېټه د کډوالو او بېرته راستنېدونکو چارو وزارت په انګر کې د کډوالو چارو وزير خليل الرحمن حقاني په ګډون د ۹ کسانو وژنه وه. د نړۍ او سيمې سره د اسلامي امارت د اړيکو او تعامل په برخه کې لا ښه والی راغلی دی، ازبکستان، متحده عربي اماراتو، ايټاليا، نيکاراګو، سعودي عربستان، قزاقستان، هند، عمان او نورو ګڼو هېوادونو سره د سفيرانو او ډيپلوماتانو تبادله شوې چې دا د تعامل او اړيکو پياوړتيا څرګندوي، خو يادونه بايد وکړو چې ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې هم اسلامي امارت په رسمي ډول د کوم هېواد له خوا په رسميت نه دی پېژندل شوی او دا په سياسي برخه کې وروسته پاتې والی څرګندوي، ځکه په رسميت نه پېژندل ګڼې ننگونې او ستونزې رامنځته کړي دي.

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې د افغانستان اقتصاد لوړې او ژورې درلودې، له يوې خوا، د کانې زيرمو او زيربنايي پروژو په برخو کې نسبي پرمختګ شوی، خو له بلې خوا، د ټولنيز نظام ګډوډېدل او د بېوزلۍ د کچې لوړېدل د بشري وضعيت د لا خرابېدو لامل شوې ده.

که څه هم د مالیاتي عوایدو زیاتوالی او د سوداگریزو شریکانو تنوع، د اقتصاد په لور مثبت گامونه بلل کېږي، خو افغانستان لا هم له ژورو او جوړښتي (ساختاري) ستونزو سره لاس او گربوان دی. د دې بحرانونو د حل لپاره، پیاوړې سیاسي اراده، د بشري ځواک د ظرفیت لوړول، سیاسي ثبات، روڼتیا، حساب ورکوونکې حکومتولي او له نړیوالې ټولنې سره د بېرته ورگډېدو اړتیا ده. تر هغه چې دا بنسټیز شرطونه پوره نه شي، هر ډول اقتصادي وده به یوازې د یوې ژورې انساني فاجعې پر سر یوه لنډمهاله پرده وي.

په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې اسلامي امارت هڅه وکړه چې ښوونیز او تحصیلي نظام معیاري او کیفیت یې ښه کړي او په دې برخه کې د لوړو زده کړو وزارت کړنې او له ښوونیز نظام څخه د څارنې برخه د ستایلو وړ ده، خو د دې هڅو سربېره د وروستیو بدلونونو له امله په عمومي کانکور ازموینه او ښوونځیو کې د متعلمینو شمېر کم شوی، له شپږم ټولگي پورته د نجونو ښوونځي اوس هم بند دي او ځینې خصوصي پوهنتونونه هم د محصلینو د نشتون له امله تړل شوي دي. د دې ترڅنګ په تحصیلي بنسټونو کې د بېلابېلو دلایلو پر بنسټ ځینې علمي کادر غړي منفک شوي او ځینې یې تنقیص شوي دي چې ورسره تحصیلي نظام له یو څه خنډ او ځنډ سره مخامخ شوی دی.

۱۴۰۳ هـ. ل. کال د روغتیا برخې لپاره هم له ننگونو ډک کال و. د بین المللي مرستو او د روغتیا په برخه کې کار کوونکو ځینو مؤسساتو بندېدل دغه برخه لا له ستونزو سره مخامخ کړې ده. همدارنګه د اسلامي امارت له لوري د نجونو پرمخ د طبي انستیتونو بندېدل، د ځینو ناروغیو لکه سوء تغذیه، سل، ملاریا او نورو زیاتېدل هغه ننگونې دي چې د روغتیا برخه ورسره لاس او گریوان ده.

همدارنګه فقر او بې روزګاري هغه نورې ستونزې دي چې په ۱۴۰۳ هـ. ل. کال کې ورسره افغانان لاس او گریوان وو. له یوې خوا، له ګاونډیو هېوادونو د افغان کډوالو پراخ اخراج د افغان ټولنې پر اوږو یو بل دروند فشار واچاوه، چې د بې کوره توب او لوړې بحران یې لا پسې سخت کړ. له بلې خوا، پر نړیوالو مرستو د هېواد د اقتصاد تکیه او بیا د دغو مرستو بندېدل هغه ننگونې دي چې افغانان یې له فقر سره مخامخ کړي دي.

وړاندیزونه

1. د افغانستان اسلامي امارت باید د افغانستان د اسلامي ارزښتونو او افغان ولس د ملي ګټو په چوکاټ کې د سیمې او نړې ټولو هیوادونو سره د تعامل دروازه پرانیزي او د نړیوالو قوانینو او معاهداتو په رڼا کې عملاً مثبت او مؤثر تعامل ته د یو ضرورت په حیث وګوري او ورته چمتو شي.
2. بهرني هیوادونه او نړیوال جهتونه باید د افغانستان له اوسني نظام سره د خبرو اترو له لارې د افغانستان د سیاسي او اقتصادي ثبات لپاره دوامداره هڅې وکړي؛ پدې برخه کې د افغانستان د پولي ذخیرو آزادول او مالي بندیزونو لرې کول ضروري دي.
3. اسلامي امارت باید یوازې د سیمې د هیوادونو سره د ښو اړیکو او سفارتونو په ترلاسه کولو بسنه ونکړي، بلکې اروپايي ټولنې او امریکا متحده ایالاتو سره داسې تعامل وکړي چې هغوي هم خپل سفارتونه اسلامي امارت ته وسپاري.
4. اسلامي امارت دې د سیمې او نړۍ لویو قدرتونو ترمنځ خپل بېطرفه او متوازن بهرني سیاست ته په عملي ډول ادامه ورکړي تر څو افغانستان یو ځل بیا د دوی د سیالۍ او نیابتي جګړو ډګر نشي.
5. اسلامي امارت دې لاسلیک شوې سیمه ییزې پروژې د تطبیق لپاره هر اړخیزې هڅې پیل کړي ځکه اوس په ټول افغانستان کې امن دی او دې پروژو تطبیق لپاره تر بل هر وخت ښه فرصت برابر دی.
6. اسلامي امارت دې هڅه وکړه چې د اسلامي شریعت په چوکاټ کې داسې چاپیریال برابر کړي چې په هغې کې د نجونو تعلیم او تحصیل پرمخ د ښوونځیو او پوهنتونونو د دروازو پرانېستل هیڅ ستونزه ونلري؛
7. په کلیو او وروسته پاتې سیمو کې د روغتیايي نویو کلینیکونو جوړول تر څو خلک روغتیايي خدماتو ته لاسرسی پیدا کړي او ورسره د مرګ کچه راټیټه

شي؛

8. د واکسينونو د پروسې چټکول او معياري کول تر څو د ساري ناروغيو او

وايرسونو مخنيوی وشي؛

9. په عام المنفعه پروژو کې د کاري فرصتونو پېداکولو پروسه اسانول تر

څو د بې کارۍ مخه پرې ونیول شي؛

10. اسلامي امارت دې هڅه وکړي چې د ځينو هېوادونو سره د کاري بشري

قوې د لېږولو تړونونه لاسليک کړي تر څو د افغانانو د بې کارۍ کچه ورسره

راتيټه شي؛

